

13.

ЖИВОТ ПОСЛЕ СМРТИ

„И као што је људима одређено да једном умру, а затим суд...“

Посланица Јеврејима 9:27

У поглављу које управо отпочињемо, проучићемо веровање Источне цркве о загробном животу.

Укратко речено, православна теологија заступа учење да свака особа поседује бесмртну душу. И, могли бисмо са пуном слободом да устврдимо, да је ово и једино исправно учење које православни заступају у оквиру ове теме. Оно што је погрешно, а што следи у њиховој догматици, јесте веровање да душа након смрти напушта људско тело, те у зависности да ли је човек био православно крштен или не, путује ка небу полагајући рачуне о својим гресима на небеским демонским царинарницама (митарствима) или одмах бива послата у пакао. Ипак, учење православних о животу после смрти ћемо детаљно сагледати у другом делу овога поглавља. Аргументовано ћемо утврдити да њихово веровање није у складу са оним што произилази из богонадахнутог Светог писма. У првом делу овог поглавља желим да прикажем шта Библија открива својим читаоцима када говори о судбини човека након његовог последњег издисаја.

У Светом писму су објављене духовне истине које је Бог прогресивно откривао људима кроз векове. Током историје Старога и Новог завета, Господ је људима пружао све детаљнији увид у будућа дешавања о којима они по природи не би могли ништа да знају. Почињао је са веома ограниченим и скромним објавама, а завршавао са оним које су обухватније. Такав је случај и са, на пример, васкрсењем из мртвих (о коме ћемо много детаљније говорити у наредном поглављу). Наиме, за разлику од новозаветних казивања о васкрсењу, Стари завет нам пружа само благи и ограничени увид у овај будући догађај. Питање о загробном животу је такође полагано откривано од Бога кроз Библију, а посебно у новозаветним списима, који о овој теми говоре много више него старозаветни.

Шта су о животу после смрти веровали људи који су живели у времену које описују старозаветни текстови, тј. од стварања света па све до рођења Исуса Христа? На овом месту ћемо се потрудити да дамо што прецизнији одговор на управо постављено питање.

Верованье у загробни живот у Старом завету

Као што сам већ поменуо, учење Светог писма о судбини човека после смрти (уколико изузмемо сасвим схватљиву чињеницу да покојник након смрти бива сахрањен, на различите начине - у зависности од културе и веровања народа) је у његовом првом делу прилично магловито. На страницама

овог дела Библије срећемо се са различитим изјавама које указују на могућност постојања загробног живота. Ипак, у то време смрт није била догађај коме се било ко радовао, сем оних који су се налазили у великој душевној агонији или несношљивом телесном болу, као што читамо у случају праведног Јова (О Јову 3:11-13, 21-22). Стање људске душе након смрти је од стране неких старозаветних људи било схватано као боравак у мрачном обитавалишту бестелесних духова, у коме тумарају и душе праведника и душе грешника. Са друге стране, мноштво других библијских текстова описује стање мртвих као сан, којим у праху земаљском спавају сви преминули до телесног васкрсења.

Да бисмо отпочели детаљније проучавање о томе шта Стари завет казује о стању које наступа после физичке смрти, потребно је да најпре сагледамо човеково саздање које се одиграло шестог дана Божијег стварања. Ево како нас Библија извештава о овом догађају:

„А створи Господ Бог човјека од праха земаљскога, и дуну му у нос дух животни, и поста човек душа жива.“¹

„Господ, Бог, створи човека од праха земаљскога и дуну му у нос дах живота; и човек поста живо биће.“²

„Господ Бог начини човека од праха земаљског и у ноздрве му удахну дах живота. Тако је човек постао душа жива.“³

У наведеном стиху (из превода на српски језик који су до сада сачињени) увиђамо да је Господ обликовао човеково тело од земаљског праха (тј. земље) а потом „удихнуо“ у његове ноздрве дах живота. У преводу, Господ је покренуо животни процес у већ обликованом људском организму тако што је човеку у плућа удахнуо први дах ваздуха (односно, подарио му „дух животни“). Тога тренутка су профункционисали и сви остали органи и ткива. Човек је постао живо биће.

Према Господњем учењу објављеном у првом делу Библије, можемо да сазнамо да сваки човек, након своје смрти, препушта своје тело земљи од које је и настало, а да се његов дух враћа Богу који му га је дао.

Након човековог сагрешења, после узбрања плода са забрањеног дрвета, Бог је изрекао Адаму следеће речи:

„Са знојем лица својега јешћеш хлеб, докле се не вратиш у земљу од које си узет; **јер си прах, и у прах ћеш се вратити.**“⁴

Од момента сагрешења, прво људско биће је почело да стари, да би се, по Створитељевим речима, на крају вратило у прах од кога је и узето.

Мудри цар Соломун је, дубоко промишљајући о сврсисходности људског живота на земљи, закључио да је судбина људи истоветна као и судбина животиња (по питању њихове смртности и враћања њихових тела у земаљски прах):

1 1. Мојсијева 2:7; превод Буре Даничића.

2 1. Мојсијева 2:7; превод др Луја Бакотића.

3 1. Мојсијева 2:7; превод проф. др Александра Бирвиша (до сада једини превод са јеврејског на савремени српски језик). Постање или Прва књига Мојсијева, Иконос, Београд, 2003. год.

4 1. Мојс. 3:19. Нагласак мој.

„Јер што бива синовима људским то бива и стоци, једнако им бива, како гине она тако гину и они, и сви имају исти дух; и човјек ништа није бољи од стоке, јер је све таштина. Све иде на једно мјесто; **све је од праха и све се враћа у прах.**“¹

Ипак, и поред одласка свих живих створења „на једно место“, односно сахране њихових природних тела у земљане гробове, Соломун је позвао све своје слушаоце као и читаоце књиге Проповедника, да се поуздају у Господа док још увек имају времена (до своје смрти), јер након ње више неће бити ниједне повољне прилике. Рекао је:

„Уживај младићу за младости своје, и нек се весели срце твоје док си млад; и иди куд те срце твоје води и куда очи твоје гледају; **али знај да ће те за све то Бог пред суд свој звати.** Уклони жалост од срца свога и зло од тела свога, јер су и младост и зора таштина. **Али опомену се творца свога у данима младости своје,** пре него дођу зли дани и стигну године кад ћеш речи: **Немам уживања у њима; пре него што потамне сунце и светлост (...) пре него се прах врати у земљу, како је пре био, и дух се врати Богу, који га је дао.**“²

Старозаветна божанска објава коју су вером прихватили тадашњи побожни људи односила се на постојање тајанственог подземног света у коме су обитавали духови преминулих. То место је било названо шеол, односно царство мртвих.

У Светом писму Старог завета се на више места помиње реч „шеол“. У преводима Библије на српски језик, које су сачинили Даничић и Бакотић, овај појам је преведен речима „гроб“ или „пакао“. Реч „гроб“ не представља најбољи избор, јер не описује шеол (подземни свет) на исправан начин и не одражава право значење библијског појма.³ Из тог разлога, у даљем тексту ћу наводити стихове из Библије у преводу „Кршћанске садашњости“ из Загреба (превод римокатоличких теолога) која оставља реч „шеол“ непреведену.

Након што су десеторица браће продала Јосифа мадијанским трговцима, а потом саопштила своје оцу да је њиховог брата растргла дивља звер, уцвелењени Јаков је изјавио да ће са „тужним срцем сићи к своме сину у шеол“ (што изражава његово веровање да је мртви Јосиф већ у шеолу, тј. обиталишту духова умрлих):

„И раздере Јаков своје хаљине, стави покорничку костријет око бокова и дуго времена оплакиваше свога сина. Сви су га његови синови и све његове

1 Књига Проповедника 3:19-20.

2 Књига Проповедника 12:1-4, 9. Нагласак мој. Превод др Лујо Бакотић.

3 Реч „шеол“ се у Библији помиње 66 пута. Стари енглески превод „Краља Јакова“ (King James Version) из 1611. године, реч „шеол“ на 31. месту (у текстовима Старог завета) преводи речју „гроб“, на 30 места речју „пакао“ а на 3 места речју „јама“ или „провалија“. Но, оно што је сигурно јесте да се реч „шеол“ не би смела да преводи речју „пакао“, у значењу новозаветног појма „гехена“, који указује на огњено језеро као место вечних мука. Види у: Hebrew-Greek Key Study Bible, Lexical aids to the Old Testament, p. 1778, 1799, 1816.

кћери настојали утјешити, али се он не могаše утјешити. Говорио је: ‘Не, *сићи ћу* к своме сину у *Шеол* тугујући!’ Тако га је оплакивао његов отац.¹

После више од десет година, када је Јосиф постао управитељ египатске земље (а кога браћа која су отишла да купе храну нису препознала) и послао своје ближње да доведу најмлађег брата, Рахилиног сина Венијамина, стари Јаков је реаговао на следећи начин:

„Мој син неће с вама! - узврати он. – Његов је прави брат већ мртав, и он је остао сам. Ако би га на путу на који ћете поћи снашла несрећа, у тузи бисте отправили моју сиједу главу *доље у Шеол*.“²

Реч која означава свет мртвих, помиње се на више места и у књизи која описује живот праведног Јова који је живео у време патријарха Јакова (Израиља), али није припадао његовој породици. Када у стиховима 7:9-10 и 17:13-16 Јов помиње шеол, он говори о њему као о месту у које ће отићи након своје смрти. То место је мрачно и испуњено тишином, из кога нико не може да изађе напоље. Према опису шеола којег налазимо у овој књизи могли бисмо да закључимо да се праведни Јов о њему изражавао као о месту у које ће на крају dospети целокупно човечанство:

„Што не умрех у утроби материној? Што не издахнух излазећи из ње? Што нађох колена да ме приме и сисе да ме доје? *Ја бих сад лежао и миран бих био, спавао бих и почивао бих* с краљевима и великанима земље, који споменике себи подигоше, и са кнезовима који имаше злата и пунише сребром куће своје.“³

„Као што се облак губи и расплине, тко у *Шеол* сиђе, више не излази. Дому своме натраг се не враћа никад, његово га мјесто више не познаје.“ (7:9-10);

„А мени је нада *отићи у Шеол и простријети себи лежај у мрклини*. Довикујем гробу: ‘Оче мој рођени!’ а црве поздрављам: ‘Мати моја, сестро!’ Али гдје за мене има јоште наде? Срећу моју тко ће икада видјети? Хоће ли у *Шеол* она са мном сићи да у *праху* заједно отпочинемо?“ (17:13-16).

Иако га је помисао о стању које га чека након смрти испуњавала неизвесношћу и неспокојством, спознање Божије истине, до које је Јов дошао током свог благословеног живота, учинило је великом разлику између њега и околних многобожаца. Овај човек, који се бојао Бога и чинио оно што је Њему по вољи, веровао је и у телесно васкрсење из мртвих и сусрет са Богом лицем у лице⁴, тј. веровао је у нешто о чему његови савременици нису имали никакве представе.

Силазак у шеол се помиње и неколико стотина година касније, у вези погибије Мојсијевих и Аронових противника, који су се побунили против њиховог богомданог ауторитета:

1 1. Мојс. 37:34-35. Нагласак мој.

2 1. Мојс. 42:38. Нагласак мој.

3 О Јову 3:11-15. Превод Луја Бакотића. Нагласак мој.

4 „Али знам да је жив мој испунитељ, и на пошљедак да ће стати над прахом. И ако се ова кожа моја и рашчини, опет ћу у тијелу свом видјети Бога. Ја исти видјећу га, и очи моје гледаће га а не друге.“ (О Јову 19:25-27).

„По овом ћете видјети – рече Мојсије – да ме Јахве послао да вршим сва ова дјела, а да их не чиним сам од себе: ако ови људи умру као што умру и сви људи; ако их походи судбина каква походи све људе, онда ме Јахве није послао. Али ако Јахве учини нечувено: ако земља раствори своје раље и прогута их са свим што је њихово, *те живи сиђу у Шеол*, онда знајте да су ови људи презрели Јахву.’ А кад он заврши све те ријечи, тло се под њима распукне; земља раствори своје раље и прогута их са њиховим домовима и свим њиховим имањем. *Живи сиђу у Шеол*, они и све њихово. Онда се над њима земља затвори, и они ишчезну из збора.“¹

Оно што је важно да истакнемо јесте чињеница да је шеол у Старом завету представљао место у утроби земље (у подземљу) у које су одлазили бестелесни духовни покојника, а не њихова тела. Након детаљног изучавања ове теме, теолог Драган Симов је у приручнику за проучавање Светог писма о овој теми изнео следеће чињенице:

„У *шеол* одлазе душе умрлих, не њихова тела. *Шеол* није гроб. Јеврејска реч за гроб је *кебер*. Стари завет нигде не говори да тело одлази у *шеол*, већ на 37 места одлази у *кебер*, што доказује да је *кебер* гроб, а *шеол* место где одлазе душе. *Шеол* ниједном није описан као место на површини земље, док *кебер* јесте и то на 32 места, што опет доказује да је *кебер* гроб, а *шеол* место где одлази душа када напусти тело. У Старом завету човек никада не полаже другог човека у *шеол*, али га ставља у *кебер*. То налазимо на 33 места, чиме се потврђује да човек ставља умрлог у гроб, али не може душу да пошаље у *шеол*. Исто тако нигде човек не копа *шеол*, али зато прави *кебер* на шест места у Писму, што поткрепљује чињеницу да човек може да начини гроб, али не и место за душу. Писмо никада не каже да неко дотиче *шеол*, али на шест места говори да дотиче *кебер*, што потврђује да човек може дотаћи мртвачки сандук или гроб, али не може дотаћи *шеол*, где одлазе душе умрлих.“²

Наиме, када Свето писмо говори о смрти Авраама, Јакова, Давида и других многобројних личности из овог периода, како позитивних (Божијих слугу) тако и негативних (безбожних особа), помиње се да су они били „прибрани к роду својему“ тј. да су „починули код отаца својих“. То је у преводу требало да значи да су њихови бесмртни духови (душе) отишли на исто место где су се већ налазиле душе њихових предака.

Својим слугама, богобојазним херојима вере, патријарху Аврааму и јуђејском цару Јосији, Господ је рекао да ће бити „прибрани к оцима њиховим“. Ево како гласе ови, као и остали стихови:

1 4. Мојс. 16:28-33. Нагласак мој. Реч која казује да су неки „живи сишли у шеол“ свакако представља податак о томе да се у овом случају одиграо супротан редослед дешавања него обично. Наиме, уобичајено је било да неко најпре умре на површини земље а да потом, након сахране, сиђе у шеол, док су Мојсијеви противници у подземље отишли живи (иако су заправо умрли одмах након пропадања у амбис који се под њима отворио). Сасвим је сигурно и подразумева се да је било немогуће да неко „у телу“ (тј. још за живота) сиђе у шеол, који је био резервисан само за душе покојника.

2 Драган Симов, Шта каже Свето писмо, Алфа и Омега, Београд, 1996. год. стр. 98. Нагласак мој. Види такође и у књижици: Где ћу dospети после смрти? Аутор: др Ј. Ван Импе, стр. 5-6. У издању Хришћанског прегледа (без године издавања), Симина 8, Београд.

„А ти ћеш *отићи к оцима својим у миру*, и бићеш погребен у доброј старости.“¹

„Зато, ево, **ја ћу те прибрати** к оцима твојим и на миру ћеш бити прибран у гроб свој, и нећеш очима својим видјети зла које ћу пустити на то мјесто.“²

„И онемоћав умрије Аврам у доброј старости, сит живота, и би прибран к роду својему.“ (1. Мојс. 25:8);

„Потом им заповједи и рече им: *кад се приберем к роду својему*, погребите ме код отаца мојих у пећини која је на њиви Ефрона Хетејина. (...) А кад изговори Јаков заповјести синовима својим, диже ноге своје на постељу, и умрије, и прибран би к роду својему.“ (1. Мојс. 49:29, 33);

„Тако *почину Давид код отаца својих* и би погребен у граду Давидову.“ (1. Царевима 2:10);

„И чињаше што је право пред Господом, сасвијем чињаше како је чинио Озија отац његов. (...) И *Јотам почину код отаца својих*, и би погребен код отаца својих у граду Давида оца својега; а на његово се мјесто зацари Ахаз син његов. (...) Двадесет година бијаше Ахазу кад поче царовати, и царова шеснаест година у Јерусалиму, али не чињаше што је право пред Господом (...) И *почину Ахаз код отаца својих*, и би погребен код отаца својих у граду Давидову; а на његово се мјесто зацари Језекија син његов.“ (2. Царевима 15:34, 38. – 16:2, 20);

„И чињаше што је право пред Господом сасвијем као што је чинио Давид отац његов. (...) И *почину Језекија код отаца својих*, а на његово се место зацари Манасија син његов. Дванаест година бјеше Манасији кад поче царовати (...) И чињаше што је зло пред Господом по гаднијем дјелима народа, које Господ одагна испред синова Израилевих. (...) И *почину Манасија код отаца својих*, и би погребен у врту код дома својега.“ (2. Царевима 18:3; 20:21. – 21:1-2, 18);

Дакле, после своје физичке смрти, све напред поменути личности, и богоугодне и богохулне, отишле су на исто место, које је описано као место „прибирања к роду својему“. Постојање шеола као места у које су одлазиле душе покојника у старозаветно време је веома уочљиво из Светог писма.

Међутим, будући да је и непријатељу људском, ђаволу, било познато да је Бог створио човека који у себи поседује бесмртну душу (односно дух), он је, као инспиратор настанка паганских религија, осмислио да људе превари по питању њихове загробне судбине. У даљем проучавању уочићемо да су и разни пагански народи поседовали веровања у загробни живот, која су се, мање или више, разликовала од Богом откривене истине објављене преко Мојсија и осталих Његових слугу.

1 1. Мојсијева 15:15.

2 2. Царевима 22:20.

Паганска веровања о загробном животу и Божија упозорења израиљском народу

Као што смо утврдили проучавајући живот и обраћење Авраама, у другом поглављу ове књиге, послепотопни свет је свега неколико генерација након велике Божије казне над безбожнима поново био до грла утонуо у поштовање лажних богова. Веровања у бесмртност љуске душе у разним варијантама њеног боравка у рају или паклу срећемо код разних народа и култура, као на пример код старих Египћана, Грка, Римљана, као и у исламу, будизму и хиндуизму до данашњих дана. Што се тиче веровања у живот после смрти у старом Египту, о њему можемо да сазнамо између осталог и следеће:

„Сва писана сведочанства из древног Египта показују да Египћани нису имали јединствено и строго утврђено учење о вечном животу и начину на који се он може остварити. Изгледа да је Египат одувек био окренут својеврсном дуализму (...). Тако се и у веровањима у загробни живот појављују два основна ‘учења’. Једно је изузетно старо веровање у материјални загробни свет, а друго је, такође веома старо и прилично развијено веровање да духовни део човека не само да преживљава смрт, већ може и да достигне божанске квалитете.“¹

„Према египатским веровањима, човек је имао неку врсту духовног двојника – апстрактну личност која је, после смрти тела, постајала сасвим независна. Она је могла боравити међу боговима, али и посећивати гробницу. Због тога се египатски назив **ка** најчешће преводи као дух или двојник, а жртвене понуде у храни и пићу су приношење да би **ка** имао чиме да се прехрани. (...) Онај део човека који ужива постојање на небу називан је **ба** и означавао је нешто узвишено и племенито, па се обично преводи са ‘душа’. Иако се **ба** обично сматра бестелесним, често се наилази на тврдњу да му је грађа ваздушаста и да има облик птице са људском главом.“²

Ипак, не желећи да детаљније залазим у спиритистичка веровања разних других народа, на овом месту хоћу да укратко сагледамо верска схватања древних Семита (потوماка Нојевог сина Сема), Авраамових паганских предака.

Према професорима религије Колину Мекданелу и Бернхарду Лангу, древни Семити су веровали да је космос подељен на три дела: на земљу, небо и подземни свет мртвих.

„Древни Семити су представљали свет као велику кућу са трослојном структуром: горње краљевство богова (рај), средишњи људски свет који су нам ти богови подарили (земља), и доњи део који се састојао из огромне пећине смештене дубоко под површином земље (подземни свет или шеол). (...) За разлику од горњег света богова, шеол је био обитавалиште мртвих **и адских божанстава**. Иако су древни народи приказивали шеол као мрачно и тихо место, не смемо о њему мислити као о паклу. **Божанство под именом Мот, „Смрт“, владало је над мртвима и над адским**

¹ Мирослав Танасијевић, Египатска књига живих, стр. 39. Опус, Београд 1996. год.

² Наведено дело, стр. 44.

боговима. Будући да су људска бића живела између раја и шеола, могли су очекивати да ће на њих утицати како горњи, тако и доњи свет.¹

„Они који живе на земљи – између горњих и доњих светова – могу се обратити становницима било ког од нивоа, тражећи помоћ за своје земаљске проблеме.“²

За ове многобошце је од изузетне важности била могућност комуникације са боговима горњег и доњег света, као и са душама умрлих предака, јер се од њих очекивала помоћ и благослов у најразличитијим приликама. Наравно, пре него што би излили благослове на народ који их је поштовао, богови су захтевали да земаљски становници изврше одређене религијске ритуале:

„Само подизањем храмова, финансирањем свештеника и храмских хорова, приношењем издашних жртава, певањем помно разрађених молитава и слушањем чаробњака и пророка, народ је могао бити уверен у божански благослов и благонаклоност. Плодна стада, богате жетве, победе у боју и све што је спадало у успех, благостање и мир зависили су од милости богова који су боравили у рају или у шеолу. (...) Ради задобијања земаљских користи, обреди су се или **обраћали мртвима и боговима подземног света, или су били упућивани силама неба.** (...) Поштовање предака попримило је организоване обредне облике. У једном таквом обреду, учесници су конзумирали велике количине вина и *изливали вино за мртве.* Током ритуала сви присутни би се напили, укључујући и покојнике. *Један простији обред састојао се у постављању понуда у виду воде и хране поред породичне гробнице.*“³

Дакле, према веровању древних семитских народа који су заједно са Израиљцима насељавали Блиски исток, мртви из региона којим су владала адска божанства могли су да буду од помоћи својим ближњима на земљи. Пошто је, према Светом писму, ова наводна помоћ коју су пружали преминули заправо представљала ђаволску обману, а призивање душа умрлих потпадао под отворени спиритизам (или боље речено сатанизам) Господ је преко Мојсија издао стриктну заповест да нико у Израиљу не сме да се бави окултним радњама – уз претњу смртном казном:

„Кад уђеш у земљу коју ти Господ Бог твој даје, не учи се чинити **гадна дјела** онијех народа. Нека се не нађе у тебе који би водио сина својега или кћер своју кроз огањ, ни врачар, ни који гата по звијездама, ни који гата по птицама, ни урочник, ни бајач, ни који се договара за злијем духовима, ни опсјенар, **ни који пита мртве.** **Јер је гад пред Господом ко год тако чини,** и за такве гадове тјера те народе Господ Бог твој испред тебе. Држи се сасвијем Господа Бога својега. Јер ти народи које ћеш наслиједити, слушају гатаре и врачаре; **а теби то не допушта Господ Бог твој.**“⁴

1 Рај једна историја, стр. 17. Нагласак мој.

2 Рај једна историја, стр. 16

3 Исто, стр. 19. Нагласак мој.

4 5. Мојс. 18:9-14. Нагласак мој.

„А човјек или жена, у којима би био дух врачарски или гатарски да се погубе, камењем да се заспу, крв њихова на њих.“⁴¹

Господ је овом заповешћу, као што је очевидно, веровања и религијске радње које су практиковали пагански народи у израиљском суседству прогласио гадним делима, што је требало да значи да Он није њихов осмислитељ нити озаконитељ. Између осталих, ту се спомиње и пракса призивања мртвих (из шеола), ради пружања помоћи живима. Нажалост, у периоду након смрти Мојсија и Исуса Навина па све до успостављања израиљског царства, јеврејски народ је био склон да прихвати многе незнабожачке обичаје из свог окружења. Након што је Саул изабран за првог владара над Израиљем, он је из своје државе истребио све оне који су се бавили гагањем и врачањем. Ипак, у четрдесетој години своје владавине, пошто је од њега одступио Божији Дух због непослушања Господње заповести, овај у почетку богобојазни цар је присуствовао једној спиритистичкој сеанси и посредством медијума призивао дух мртвог пророка Самуила. Саул је желео да призивањем умрлог пророка кога је лично познавао дуги низ година, сазна детаље о исходу битке у којој је сутрадан требао да учествује са својим синовима и осталом војском. Ево како гласи библијски текст који нам описује овај догађај:

„**А Самуило бијаше умро**, и плака за њим сав Израиљ, и погребеше га у Рами, у његову граду. И Саул бијаше истријебио из земље гатаре и врачаре. И Филистеји скупивши се дођоше и стадоше у око код Сунима, скупи и Саул све Израиљце, и стадоше у око код Гелвује. Саул пак видећи војску филистејску уплаши се, и срце му уздрхта веома. И упита Саул Господа, али му Господ не одговори ни у сну ни преко Урима, ни преко пророка. *И Саул рече слугама својим: тражите ми жену са духом врачарским, да отидем к њој и упитам је.* А слуге му рекоше: ево у Ендору има жена у којој је дух врачарски. Тада се Саул преруши обукав друге хаљине, и отиде са два човјека, и дође к оној жени ноћу; и он јој рече: хајде врачај ми духом врачарским, и дозови ми онога кога ти кажем. Али жена му рече: та ти знаш шта је учинио Саул и како је истријебио из земље гатаре и врачаре; зашто дакле мећеш замку души мојој да ме убијеш? А Саул јој се закле Господом говорећи: тако жив био Господ! неће ти бити ништа за то. Тада рече жена: кога да ти дозовем? А он рече: **Самуила ми дозови**. А кад жена видје Самуила, повика иза гласа, и рече жена Саулу говорећи: зашто си ме преварио? та ти си Саул. А цар јој рече: не бој се; него шта си видјела? А жена рече Саулу: **богове сам видјела гдје излазе из земље**. Он јој опет рече: какав је? Она му рече: стар човјек излази огрнут плаштем. **Тада разумје Саул да је Самуило**, и сави се лицем до земље и поклони се. А Самуило рече Саулу: зашто си ме узнемирио и изазвао? Одговори Саул: у невољи сам великој, јер Филистеји завојштише на ме, а Бог је одступио од мене, и не говори ми више ни преко пророка ни у сну, зато позвах тебе да ми кажеш шта ћу чинити. А Самуило рече: па што мене питаш, кад је Господ одступио од тебе и постао ти непријатељ? Господ је учинио како је казао преко мене; јер је Господ истргао царство из твоје руке и дао га ближњему твојему Давиду;

13. Мојс. 20:27. Нагласак мој.

Јер нијеси послушао гласа Господњега, нити си извршио жестокога гњева његова на Амалику; зато ти је данас Господ то учинио. И Господ ће предати и Израиља с тобом у руке Филистејима; **те ћеш сјутра ти и синови твоји бити код мене**; и око израиљски предаће Господ у руке Филистејима. А Саул уједанпут паде на земљу колико је дуг, јер се врло уплаши од ријечи Самуиловијех, и не бјеше снаге у њему, јер не бјеше ништа јео цео дан и сву ноћ.¹

Иако је порука коју је цар добио од духа била истинита, јер су сутрадан и Саул и његови синови погинули у оружаном сукобу са Филистејима², на основу Господње (старозаветне) објаве можемо да тврдимо да особа са којом је Саул разговарао није био недавно преминули Божији пророк. Најпре, када би мртви заиста могли да се јављају живима, онда Господ ту појаву не би забранио и назвао је врачарством (спиритизмом). Друго, сам Саул није видео никога сем врачаре (медијума) која је описивала особу из своје „визије“ – а коју је цар, према опису и начину одевања („стар и огрнут плаштом“) препознао као пророка Самуила. Уз то, на питање шта је видеела, врачара је одговорила да види „богове где излазе из земље“. Лујо Бакотић овако преводи овај стих:

„Жена рече Саулу: Видим **бога једног** који излази из земље.“³

Превод Кршћанске садашњости на сличан начин казује да је жена видеела „нешто божанско што се диже из земље“. Уколико се присетимо тврдњи професора Мекданела и Ланга, који казују да је веровање древних народа подразумевало да се умрле особе у шеолу могу преобразити у неку врсту божанства⁴, а ту је и помен да „Самуило“ излази из земље (дакле из подземља – царства мртвих); те пошто је на основу свега тога јасно да се ради о спиритизму који је настао сатанском инспирацијом а не о веровању у оно што је Богу угодно, то је потпуно јасно због чега је Израиљцима од Бога ова пракса била најоштрије забрањена. Поменути „Самуило“ из врачарине визије је био нико други него један од палих анђела (демона) који заједно са својим поглаваром, бившим херувимом Луцифером, по речима Господа Исуса има за циљ религијску обману васионог света.⁵

Закључак о свему што смо до сада споменули, можемо да сажмемо у наредних неколико реченица:

Боравак у шеолу је према старозаветној објави био резервисан за духове свих умрлих особа. У шеол су одлазиле душе богобојазних људи, али и оних који правога Бога нису познавали. Старозаветним верницима је било непознато каква их судбина очекује у царству мртвих, али су били сигурни у то да их њихов Господ неће напустити, те да ће им бити милостив приликом последњег суда (Проп. 12:13-14). Ову наду је на диван начин описао цар Давид у једном од својих псалама:

1 1. Самуилова 28:3-20. Нагласак мој.

2 Види у: 1. Самуилова 31:6.

3 1. Самуилова 28:13. Нагласак мој.

4 Види у: Рај једна историја стр. 20-21.

5 Види у: Ев. по Јовану 8:44; Откривење Јованово 12:9.

„Господ је пастир мој, ништа ми неће недостајати. (...) *Да пођем и долином сјена смртнога, нећу се бојати зла; јер ти си са мном*; штап твој и палица твоја тјешу ме.“¹

Нада старозаветних Божијих слугу да ће Господ бити са њима и у загробном животу била је реална. У проучавању које следи, навешћемо новозаветне текстове који нам бацају много више светла на библијско учење о посмртној судбини људи у току читаве историје човечанства.

Верованье у загробни живот у Новом завету

Проучавајући тему о веровањима записаним у Библији а која се односе на тајанствени живот преминулих, закључили смо да је у списима Старог завета истакнуто да се људско тело враћа у прах из кога је и настало, а да се животни дух враћа Богу који га је дао. Са друге стране, проучили смо и помињање шеола као места у којем бораве бестелесне душе преминулих, без детаљнијег описивања стања у коме се оне заиста налазе. Свети текстови писани изворно на јеврејском језику уистину дају мало података о животу после смрти. Нови завет, са друге стране, даје детаљније описе о томе шта се дешава са човеком после његовог задњег издисаја и предања Богу свог „животног духа“. Ипак, реално говорећи, новозаветни списи не одговарају на многа питања која произилазе из људске радозналости, и говоре много мање о загробном животу него што је то приказано у догматикама и начелима веровања данашњих цркава и деноминација. Као што ћемо се уверити у наредном поглављу, Господ Исус Христос је нпр. много више говорио о будућем суду који ће се десити након васкрсења мртвих, него о стању људске бесмртне душе у њеном вантелесном постојању. То наравно из разлога што су последице Божијег суда над човеком после васкрсења коначне, док је његов боравак у гробу само привремен. Но, кренимо редом.

Једини текст који је изговорио Господ Христос, а у којем је говорио о стању душа умрлих налази се записан у ев. по Луки 16:19-31. Овим казивањем у којем на најотворенији начин спомиње царство мртвих, Исус је заправо објаснио оно што је у старозаветним списима остало сакривено, а то је – у каквом су се стању налазиле душе покојника у шеолу. Иако у овом тексту еванђелист Лука, пишући на грчком језику, употребљава реч **ад** (који представља грчку реч која се односила на царство мртвих), извесно је да је Господ Исус, која је своја казивања Јеврејима саопштавао на арамејском или пак јеврејском језику, користио реч шеол.

Ево како ово казивање гласи:

„А био је неки богат човек који се облачио у скерлет и скупоцено платно и веселио се сјајно сваки дан. А пред његовим вратима лежао је један сиромаш по имену Лазар, пун чирева, желећи да се насити оним што је падало са богаташеве трпезе; уз то су и пси долазили и лизали његове ране. А кад умре сиромаш, **анђели га однесе у Авраамово наручје**. Умро је и богаташ и сахранише га. И кад се **мучио у аду**, подиже своје очи и виде издалека

¹ Псалам 23:1, 4. Нагласак мој.

Авраама и Лазара у његовом наручју. Тада повика: оче Аврааме, смилуј се на мене и пошаљи Лазара да умочи врх свога прста у воду и да ми расхлади језик, **јер се мучим у овом пламену**. А Авраам рече: синко, сети се да си примио своја добра у свом животу, а Лазар исто тако зла; **он се сад овде теши, а ти се мучиш**. А преко свега тога постављена је велика прова-лија између нас и вас, да не могу да пређу они који желе одавде к вама, нити да пређу к нама они оданде. Тада рече: молим те онда, оче, да га пошаљеш у кућу мога оца, јер имам петоро браће; нека их увери – да не би и они дошли на ово **место мучења**. Али Авраам рече: они имају Мојсија и пророке, нека послушају њих. Он пак рече: не, оче Аврааме, него ако им ко из мртвих дође, покајаће се. Рече му: ако не слушају Мојсија и пророке, неће их придо-бити ни онај ко васкрсне из мртвих.¹

У овој причи коју је упутио својим слушаоцима, међу којима су били и фарисеји који су све пажљиво слушали и ругали се Његовим речима (Лк. 16:14), учавамо неколико важних детаља. Најпре, догађај се одиграва на-кон смрти сиромашног Лазара и богатог човека. Друго, сиромашову душу су однели анђели у „наручје Авраамово“, док је богаташ након своје сахране доспео у „место мучења“ испуњено ватром. И после смрти ове двојице, њи-хове душе су задржале сећање на живот проживљен на земљи (препозна-вање Лазара од стране богаташа, као и памћење да има петорицу још живе браће). Запажамо и могућност комуницирања (разговора) међу покојници-ма. Место мучења у коме се богаташ нашао названо је „ад“ (хад, хадес), док је „Авраамово наручје“ представљено као место блаженства (очигледно га можемо упоредити са рајем). Разлог због чега су се ова двојица наша на поменутих местима није, како се на први поглед чини, богатство једног, од-носно сиромаштво другог. Прави разлог налазимо у стиху 29. који говори о послушању (веровању) тј. непослушању (неверовању) у оно о чему су писа-ли Мојсије и пророци – а они су писали и сведочили о доласку и делу Христа Спаситеља.²

Дакле, у шеолу, односно аду, према казивању Господа Исуса Христа, постојала су два одвојена простора. Први, који је назван „Аврамовим наручјем“ био је место утехе за све побожне и богобојазне старозаветне личности, док су у место мучења доспевали сви они други – који из различитих разлога нису хтели да се поуздају у Господа о коме су у то време проповедали Адам, Енох, Ноје и његови синови итд.

Ипак, реч „ад“ односно „хадес“, коју је Исус користио у описивању исто-ријског догађаја о смрти и загробним дешавањима у вези богаташа и Лазара, нипошто није подразумевала постојање хадеса (хада) у какав је веровала многобожачка грчка нација. Овај појам је само позајмљен из грчког језика (на коме је писан Нови завет), и њиме је замењена јеврејска реч „шеол“. Митолошки хад у који су веровали стари Грци, и библијски ад (одн. шеол – царство мртвих) немају ничег заједничког, јер су у питању лажни паганс-

1 Нагласак је мој.

2 Види у: 1. Мојсијева 3:15; 5. Мојсијева 18:15, 18; Исaiја 7:14; 9:6-7; 53. гл.; Псалм 16:10; 22:1, 6-8, 15-18; Ев. по Луки 24:25-27; Ев. по Јовану 5:39-40.

ки концепт веровања у загробни живот са једне стране¹, и истинито Божије откривење дошло кроз Господа Исуса Христа, са друге.

Поред употребе речи „ад“ у ев. по Луки 16. глави, овај појам се појављује још неколико пута у Новом завету и увек бива изговорен од стране Господа Христа.

Коршићење појма „ад“ у Новом завету

Реч ад (хадес) се у Новом завету користи више пута, и то у стиховима Мт. 16:18; Лк. 10:15; 16:23; Дела ап. 2:27; 2:31; Отк. 1:18; 6:8; 20:13-14. Ево како они гласе:

„И ја ти кажем да си Петар, и на тој стени сазидаћу Цркву своју, и **врата адова** неће је надвладати.“ (Мт. 16:18);

„Кажем вам да ће у онај дан Содому бити лакше него том граду. Тешко теби Хоразине, тешко теби Витсаидо, јер да су се у Тиру и Сидону догодила чуда која су се догодила у вама, одавно би се покајали седећи у врећи и пепелу. Али Тиру и Сидону ће бити лакше на суду него вама. И ти Кафарнауме, зар ћеш се до неба подићи? Бићеш **срушен до ада**.“ (Лк. 10:12-15);

„Јер моју душу нећеш оставити у царству смрти (у оригиналу стоји: у аду; прим. И. С.), нити ћеш дозволити да светац твој иструне.“ (Дела ап. 2:27);

„Предвидевши рече за Христово васкрсење: нити је био остављен у царству мртвих (у аду, прим. И.С.), нити му је тело иструлило.“ (Дела ап. 2:31);

„Ја сам Први и Последњи и Живи, и бејаш мртав, и види жив сам у све векове, и имам кључеве од смрти и **ада**.“ (Откривење 1:17-18);

1 Ево како су загробни свет, односно хад, замишљали становници античке Грчке: **„Дубоко под земљом царје неумољиви, мрачни Зевсов брат Хад**. Његово царство је пуно мрака и ужаса. Тамо никад не продиру радосни зраци светлог сунца. С површине Земље иде се провалијама без дна у тужно Хадово царство. Њим теку мрачне реке; тамо протиче и света река Стикс, од које се све леди, чијим се водама куну и сами богови. Кацит и Ахеронт ваљају тамо своје таласе; душе умрлих одзвањају својим стењањем, пуним туге, њиховим мрачним обалама. У подземном царству струје воде извора Лете, које пружају заборав свега земаљског. Мрачним пољима Хадоваг царства, обраслим белим цветовима астодела, јуре бестелесне, лаке сенке умрлих. (...) Нико не може да се врати из овог царства туге. **Троглави хадски пас Кербер, на чијем се врату покрећу са грозним шиштањем змије, чува излаз.** (...) У мрачном Хадовом царству душе умрлих су осуђене на вечно постојање без радости. (...) Ту се крај престола налази и **бог смрти Танат** (...) Поред Таната су и **мрачне кере**. Оне својим крилима бесно јуре по бојном пољу и ликују кад виде како падају побеђени хероји један за другим. Својим крвавоцрвеним уснама оне се спуштају на ране, пожудно испијају врелу крв убијених и из њихових тела чућају душе. (...) Царство неумољивог Хада пуно је мрака и ужаса. Тамо лута по тами **ужасно привиђење Емпуса са магарећим ногама**, кад намами људе својом лукавошћу на неко усамљено место, оно им онда **испија сву крв и прождире њихова тела која се још трзају**. Тамо лута и **чудовишна Ламција**, која се ноћу прикрада у спаваонице срећних мајки и од њих **краде децу да би се напила њихове крви**. Свим тим привиђењима влада **велика бохиња Хеката. Она има три тела и три главе...**“. Н. А. Кун, Легенде и митови старе Грчке; Дечја књига, Београд, 1990. год. стр. 33-35. Нагласак мој.

„И видех, и гле, зеленкаст коњ, а онеме што сеђаше на њему беше име смрт, и **ад** иђаше за њим, и даде им се власт над четвртином земље, да убијају мачем и глађу и кугом и зверињем земаљским.“ (Откривење 6:8);

„И море даде мртваце који су у њему, и смрт и **ад** дадоше мртваце који су у њима, и свако би осуђен по делима својим. И смрт и **ад** беху бачени у ватрено језеро. Ово је друга смрт, ватрено језеро. И ко год се не нађе уписан у књизи живота, би бачен у ватрено језеро.“ (Откривење 20:13-15).¹

Као што уочавамо у Мт. 16:18, Христос ову реч употребљава описујући настојања Цркве да од претње вечне пропасти избави што већи број спасених особа. Он најпре говори да ће Његова Црква бити сазидана на стени (која представља Њега самог), а потом истиче да њу неће надвладати ни „врата адава“. Шта ова „врата“ представљају у конкретном случају? Пошто је сасвим јасно да су врата статична, а Црква која води духовни рат против невидљивих сотонских легија² једна динамична сила, то нам говори да ће пред њеном снагом и духовном јакошћу која долази од Господа, ђаво и његови анђели морати да устукну и Господу за спасење (које Црква проповеда) предају кроз историју на милионе душа неверујућих људи. Очеvidно је, дакле, да се у поменутој Христовој изјави не ради о сукобу Цркве и подземног света испуњеног духовима умрлих, јер као што је нам је познато из приче о богаташу и Лазару и осталих текстова из Писма, након смрти Бог више никоме не пружа прилику за покајање и задобијање вечног живота. Ад у овом случају, очигледно, симболише духовне снаге супротстављене Господу и његовим светима на земљи, који имају за циљ одвођење у вечну смрт милијарди људи, а то су сотона и његови демони³.

У тексту записаном у ев. по Луки 10:12-15 читамо о Исусовом укоравању галилејских градова тј. њихових становника који су остали неверујући иако је Господ у њима учинио многа месијанска знамења. Говорећи о поноситости становника Кафарнаума који нису желели да Га прихвате, верујући да су, у складу са фарисејском науком, довољно добри да стигну у небо и без Његовог посредства, Исус их је упозорио да ће, уместо да се подигну до самог неба, бити „срушени до ада“. Да бисмо исправно разумели употребу речи „ад“ у овом случају, ваља да сагледамо читав контекст. Пре него што је поменуо *ад* у своме говору, Исус је два пута поменуо и *дан суда Божијег* који ће уследити након васкрсења (у стиховима 12 и 14). Извесно је да на дан Божијег (страшног) суда неће бити суђено градовима у дословном смислу (кућама и двориштима), већ њиховим у греху преминулим становницима и то након њиховог устајања из мртвих. Пошто је немогуће да један град од цигала буде срушен до „подземног духовног света“ ово Исусово казивање би могли да схватимо на следећи начин: високо мишљење које су о себи

1 Нагласци на свим наведеним стиховима су моји.

2 Види у: посл. Ефесцима 6:10-17.

3 Са овим у вези, било би добро прочитати и стих из посланице Јеврејима 2:14, који између осталог говори да је сотона, све до Христове смрти (и васкрсења) имао „власт над смрћу“. Будући да „врата адава“ у Мт. 16:18 очигледно представљају пале анђеле, њихово повезивање са светом мртвих је сасвим на месту, шта више из разлога што је и сам Господ Христос за њиховог поглавара рекао да је „убица људски од почетка“ (Јн. 8:44). Види и: 1. Јов. 3:12.

гајили становници Кафарнаума нипошто неће моћи да им помогне кад буду изашли пред Онога кога су, уз игнорисање, одбацили. Њихов град (дело њихових руку) ће у будућности свакако лежати у рушевинама, њихове душе ће завршити у подземном пределу мртвих, док ће на крају, након суда, бити послати у огњено језеро у коме ће трпети већу казну и од грешних становника Содоме и Гоморе.

Што се тиче говора апостола Петра на дан Педесетнице, а који је описан у 2. поглављу Дела апостолских, у њему се на два места сусрећемо са речју *ад*. Реч *ад* је и у овом случају превод јеврејске речи „шеол“ коју користи цар Давид у псалму 16:10. У оба случаја, Емилијан М. Чарнић преводи овај појам као „царство мртвих“, а односи се на оно место у подземљу, односно утроби земље, у коме је боравио Исусов људски дух након смрти - све до васкрсења.

Наиме, на молбу покајаног разбојника да га се сети када дође са својим царством, Исус је одговорио:

„А он му рече: заиста, кажем ти: **данас ћеш бити са мном у рају.**“¹

Овај текст јасно доказује да је Исусов дух, заједно са разбојниковим, након напуштања њихових тела био у рају, односно у оном месту у *аду* које су Јевреји називали Авраамовим наручјем – местом утехе.

За свој боравак у *аду* Исус је посведочио и у прилици када је говорио о „знаку пророка Јоне“, рекавши својим савременицима да ће у скорој будућности, након своје смрти, извесно време боравити у „срцу земље“, односно тачно на оном месту које је и у Старом завету представљено као место обитавања духова умрлих:

„А он им одговори и рече: зли и прељуботворни нараштај тражи знак, и неће му се дати знак осим знака пророка Јоне. Јер као што је Јона био у утроби морске немани три дана и три ноћи, **тако ће бити и Син човечји у срцу земље** три дана и три ноћи.“²

О Исусовом силаску у подземни предео мртвих пише и апостол Петар, говорећи:

„Јер је и Христос једном умро за грехе, праведник за неправеднике, да нас приведе Богу, тело су му, додуше, убили, али је **духом** оживљен; **њим је сишао и проповедио духовима који су били у тамници**, који су некад били непослушни...“³

Но, као што читамо у псалму 16:10 и Делима апостолским 2. глави, Исусов дух (односно душа) није остављен у шеолу (*аду*) из разлога његовог васкрсења и поновног сједињавања са раније умрлим телом.

Као што сам навео раније, *ад* се спомиње и у последњој књизи Новог завета – Јовановом Откривењу. У свим стиховима Откривења, појам *ад* се везује уз појам „смрт“, са тим да се увек најпре спомиње смрт па тек онда *ад*. У првом поглављу Исус говори да поседује кључеве од смрти и ада. У шестом поглављу „четврти јахач апокалипсе“ који јаше на коњу – зеленку, носи

1 Ев. по Луки 23:43. Нагласак мој.

2 Ев. по Матеју 12:39-40. Нагласак мој.

3 1. Петрова 3:18-20. Нагласак мој.

име „смрт“ а *ад* иде за њим као пратилац. Њихово појављивање пропраћено је великим страдањем земаљског становништва. Такође, у двадесетом поглављу, приликом описа васкрсења из мртвих оних који нису поверовали у Христа Спаситеља, смрт и *ад* се спомињу као рејони из којих израњају многи мртваци – да би им се судило.

Као што је то случај у шестом поглављу, у коме се именима „смрт“ и „ад“ представљају велике недаће које долазе на свет (можда и отелотворене у последњем земаљском диктатору – антихристу), а које имају за последицу одлазак у *царство мртвих* многих хиљада страдалих људских бића, тако и приликом васкрсења „смрт“ и „ад“ представљају области из којих излазе мртви да би им се судило. Смрт у овом тексту свакако означава саму, од Бога у почетку непланирану, појаву престанка живота боголиког људског бића (као и гробове умрлих), док је *ад* царство мртвих, то јест подземље у коме се налазе духови свих преминулих. Исусова изјава из првог поглавља Откривења, у коме истиче да поседује кључеве од смрти и ада, свакако представља чињеницу да Он има власт да једнога дана васкрсне све мртве - на тај начин што ће се њихове душе из царства мртвих присајединити телима која су била у гробовима. Оне који су за живота били верници – на вечни живот, а оне који то нису били – на вечну осуду.¹ Настављајући са својим сликовитим изражавањем којим је испуњена читава књига, писац Откривења на крају двадесетог поглавља казује да ће се последњи чин страшног суда састојати од „бацања смрти и ада у огњено језеро“. Након поменутог суда и стварања новог неба и нове земље као станишта за васкрсле праведнике, више никада неће бити умирања, труљења и распадљивости. Свети текст нас овако обавештава о овом будућем стању савршенства:

„И чух како један јаки глас са престола говори: види скиније Божије међу људима, и он ће становати с њима, и они ће бити његов народ, и сам Бог биће с њима, па ће отрти сваку сузу с њихових очију, и неће више бити смрти, ни жалости, ни вике, ни бола, јер оно прво прође.“²

Бацање смрти и ада у огњено језеро, које се назива и другом смрћу, свакако представља сликовити приказ вечитог нестанка тј. ишчезавања смрти и распадљивости са лица земље као и читавог новоствореног универзума.

Као што смо могли да се уверимо из свих претходно наведених библијских текстова, појам *ад* се односи на место у које, до васкрсења, човек одлази након престанка својих животних функција. У старозаветно време (све до Христовог васкрсења) у *ад* су одлазили и праведници и они други, док у је у новозаветном периоду ситуација измењена утолико што тамо сада доспевају само душе непокајаних грешника, док нановорођени хришћани, након напуштања својих тела иду право у треће небо – у Господње присуство. О овој великој промени што се тиче локације одласка душе (духа) верника након смрти, која је наступила после Христовог вазнесења на небо, биће више речи нешто касније.

¹ О овој теми видети детаљније у: Јн. 5:28-29; 1. Кор. 15:20-55; 1. Сол. 4:13-18.

² Откривење Јованово 21:3-4. Нагласак мој.

На овом месту бих желео да кажем нешто и о значењу библијских текстова који смрт и стање које долази након ње упоређују са сном.

Да ли људско биће после смрти спава сном без снова?

Стихова који на овај начин описују стање душе након смрти има више, како у Старом завету, тако и у еванђељима и апостолским посланицама, па би на основу њих неко могао да закључи да човек након свога последњег издисаја тоне у стање дубоког сна (без снова), након кога следи буђење приликом васкрсења из мртвих. Иако овај закључак није тачан, а из разлога које смо већ навели или ћемо их споменути касније, ипак остаје чињеница да Господ у Старом завету, као и Исус и апостоли, у више наврата стање у коме се човек налази након смрти, поистовећују са његовим ноћним починком. Ево како гласе стихови који говоре о овој теми:

„У оно вријеме твој ће се народ спасити – сви који се нађу записани у Књизи. Тада ће се **пробудити** многи који **снивају у праху земаљском** (...) А ти иди и отпочини, устат ћеш да примиш своју баштину на крају дана.“¹

„И кад Исус дође у старешинину кућу, виде свираче и народ где виче, и рече: уклоните се, јер девојчица није умрла, него **спава**.“ (Мт. 9:23-24);

„Ово рече и после тога им продужи: наш пријатељ **Лазар је заспао**; него, идем да га пробудим. Тада му рекоше ученици: Господе, ако је заспао, оздравиће. Но Исус је говорио о његовој смрти, а они помислише да говори о починку сна. Тада им Исус рече отворено: **Лазар је умро**.“ (Јн. 11:11-14);

„И засипаху камењем Стефана који је призивао Бога и говорио: Господе Исусе, прими мој дух. Онда паде на колена и повика веома гласно; Господе, не упиши им овај грех. И кад то рече **усну**.“ (Дела ап. 7:59-60);

„А сад је Христос васкрснут из мртвих као првенац од оних који су умрли.“ (1. Кор. 15:20; реч коју је Чарнић превео као „умрли“ у оригиналном грчком тексту дословно значи „заспали“.);

„Ако, наине верујемо да је Исус умро и васкрсао, тако ће Бог Исусовим посредством повести с њим и оне који су **уснули**. Јер ово вам казујемо речју Господњом – да ми који живимо и остајемо до доласка Господњег нећемо претећи оне који су **уснули**.“ (1. Сол. 4:14-15);

Разлози због којих се стање смрти упоређује са сном су вишеструки. Најпре, као што је сан само стање привремене неактивности (ограничено на неколико часова дневно), након чега се особа буди одморна и освежена, тако и након привременог боравка у гробу у који је стигао због истрошености свога организма, човек васкрсава добијајући ново, вечно тело. Такође, чињеница је да Божији Син може са лакоћом да подигне из мртвих било кога, као што ми обични смртници можемо прилично лако да пробудимо оне који су, исцрпљени физичким умором, заспали у својим постељама. И треће, права реалност човековог битисања на земљи одвија се током стања будности, тј. стања пуне физичке, менталне и духовне активности, док се током сна чо-

¹ Књига пророка Данила 12:1-2, 13. Превод: Библија Кршћанске садашњости, Загреб. Нагласак мој.

век на извесно време „искључује“ из света који га окружује. На исти начин, људско биће створено да вечност проводи у телу (а не вантелесно) доживеће сву пунину живота са Господом или без Њега тек након васкрсења, а не за време мртвила свога тела.

Стварно стање умрлих пред Господом

У складу са ранијим излагањем, у еванђељима и апостолским посланицама, као и у Откривењу проналазимо више текстова који нас обавештавају о надању које су гајили први Христови ученици, а у којима су изражавали уверење да ће и након своје смрти бити са Господом – као што су са Њиме, у Духу, живели и за време свога боравка на земљи. Они су се непрестано сећали речи које је Он упутио Марти, Лазаровој сестри:

„Ја сам васкрсење и живот; **ко верује у мене – живеће – ако и умре.** И сваки, који живи и верује у мене, неће умрети до века.“¹

Апостол Павле је, након што је спознао сву величанственост Христове жртве на крсту и њен значај за верујуће, ускликнуо од радости следећим речима:

„Убеђен сам наиме, да нас ни **смрт**, ни живот, ни анђели, ни поглаварства, ни садашњост, ни будућност, ни силе, ни висина, ни дубина, нити какво друго створење, **не може раставити од Божије љубави**, која је у Христу Исусу Господу нашем.“²

Дакле, уколико је нека особа спашена за вечност вером у Исуса Спаситеља, то значи да је њена телесна смрт не може од Њега раставити. Исус је рекао, као што малочас навели, да ће онај који верује бити жив (у Његовом присуству) и после физичке смрти. Зато је апостол Павле и могао да каже да је спреман, заједно са осталим верницима, да „**изађе из тела и да се код Господа настани као код куће**“.³ Такође је, на другом месту, још јасније потврдио своје уверење да хришћанин након своје смрти одлази к Господу:

„Јер Христос је за мене живот, а смрт добитак. Али како живот у телу за мене значи плодан рад, то не знам шта ћу изабрати. Мучим се с две стране: **имам жељу да умрем и да будем са Христом, што је куд и камо боље**; али **остати у телу** – то је потребније ради вас.“⁴

Исти апостол је, описујући једно своје виђење, саопштио верницима у Коринту да је на један задивљујућ начин био пребачен у треће небо, односно рај – где се и сам Христос налази, с десне стране Божије:

„Знам једног човека у Христу, који је пре четрнаест година, - не знам да ли је **у телу**, не знам да ли је **ван тела**, Бог зна, - био отргнут и уздигнут **до трећег неба**. И за таквога човека знам, - не знам да ли **у телу** или

1 Ев. по Јовану 11:25-26. Нагласак мој.

2 Римљанима 8:38-39. Нагласак мој.

3 2. Коринћанима 5:8.

4 Филипљанима 1:21-24. Нагласак мој.

ван тела, Бог зна, - да је био отргнут и **уздигнут до раја** и да је чуо неизрециве речи, које човек не сме да каже.¹

Потврду да верници после смрти могу да се надају сигурном сусрету са Христом у небу, налазимо и у књизи Откривења, где у визији коју му је Господ објавио, Јован описује следеће будуће дешавање:

„И кад отвори пети печат, **видех под жртвеником душе закланих** због Божије речи и због сведочанства које имаху. И повикаше снажним гласом говорећи: докле, свети и истинити господару, нећеш судити и **осветити нашу крв** на онима што станују на земљи? И сваком од њих беше дана бела хаљина, и би им речено да почину још мало времена, док се не наврши број њихових саслужитеља и њихове браће, **који има да буду побијени као и они.**“²

Спомен да се на небу налазе душе преминулих верника који сачињавају небеску Цркву потврђује и писац посланице Јеврејима говорећи:

„Јер ви нисте пришли гори која се може опипати и која је зажарена од ватре (...) Него сте пришли Сионској гори и граду Бога живог, небеском Јерусалиму, хиљадама анђела, свечаном збору и цркви првенаца који су пописани на небесима, и Богу – судији свих, и **духовима савршених праведника**, и посреднику новог савеза, Исусу...“³

Молитва којом се Господу Христу обратио први мученик хришћанске Цркве, архиђакон Стефан, у тренутку када му је претила сигурна смрт, потврђује да се верникова душа вазноси ка Господу у тренутку његове смрти:

„И засипаху камењем Стефана који је призивао Бога и говорио: **Господе Исусе, прими мој дух.** (...) И кад то рече усну.“⁴

Изговарајући овакву молитву, Стефан је имао на уму речи самог Господа, који је на исти начин завршио свој овоземаљски живот у смртном телу. Наиме, последње Исусове речи које је изрекао на крсту гласиле су:

„Тада Исус повика веома гласно и рече: Оче, **предајем свој дух у твоје руке.** И кад ово рече, издахну.“⁵

На основу свега што смо до сада споменули о загробном животу, јасно је да се људска душа, односно дух, након смрти особе одваја од људског тела и од Бога бива упућена или у рај, или пак у место мучења које се налази у аду⁶. Оно што је посебно значајно, а у вези са наставком овог поглавља у

1 2. Коринћанима 12:2-4. Нагласак мој.

2 Откривење 6:9-11. Нагласак мој.

3 Јеврејима 12:18, 22-24. Нагласак мој.

4 Дела ап. 8:59-60. Нагласак мој.

5 Ев. по Луки 23:46. Нагласак мој.

6 Насупрот аду у који одлазе душе непокајаних грешника, новозаветни термин кога би било исправно превести речју „пакао“ у смислу места подношења вечних мука и патњи у неугасивом огњу, јесте реч „гехена“. Она води порекло од две јеврејске речи: „ге“ и „хином“, које означавају „долину Еномових синова“ тј. „долину Тофет“ у непосредној близини Јерусалима, у којој су у давнини приношене људске жртве паганским божанствима (2. Дневника 28:3; 33:6; Јеремија 7:28-33). У време док је Господ Исус ходио земљом, као и пре њега, ова долина је служила као депонија у коју се бацало смеће и угинуле животиње. Ради спречавања ширења заразе, мештани су ову депонију држали стално запаљену (дакле, на њој је стално горела ватра). Описујући стање васкрслих непокајаних грешника који ће у будућности бити бачени

коме ћемо изнети погрешно учење Православне цркве о овој теми, јесте да је једини услов за одлазак човекове душе у небо веровање у Исуса Христа Спаситеља и рођење од Бога, односно оправдање пред Богом вером у испкупитељску Христову жртву (о чему је било детаљно образлагано у другом поглављу ове књиге) још за време овоземаљског живота особе. Библија ни на једном једином месту не дозвољава могућност да се загробна судбина било које особе измени након њене смрти. Вечни живот, односно живот са Богом се задобија вером у Исуса за време земаљског живота, што Писмо потврђује изузетно јасно. Сваки онај који је живео богоугодним животом припада Господу, без обзира да ли је жив или је већ умро:

„Нико од нас не живи за самога себе и нико за себе не умире. Јер ако живимо – Господу живимо, ако пак умиремо – Господу умиремо. **Стога, било да живимо, било да умиремо, ми припадамо Господу.**“¹

Са друге стране, постоје бројни стихови који нам веома прецизно наглашавају чињеницу да особа која за живота није ходала по Божијој вољи не може ничем добром да се нада након своје смрти. Ево једнога од њих:

„Ко верује у Сина има вечни живот; **а ко је непослушан Сину неће видети живота, него гнев Божији остаје** на њему.“²

У даљем проучавању ћемо се, нажалост, уверити да васељенско Православље заступа потпуно другачију теологију по питању загробне судбине људи. Ова теологија готово у свему, а због утицаја учења каснијих црквених ауторитета (односно светог предања), одступа од богооткривене библијске истине – што ће, уосталом, сваком од мојих читалаца бити потпуно јасно након ишчитавања наредних страница.

ПРАВОСЛАВНО УЧЕЊЕ О ЗАГРОБНОМ ЖИВОТУ

Као што ћемо се уверити током проучавања које следи, веровање Православне цркве о загробном животу је вишеструко погрешно. То из разлога што је засновано на читавом низу небиблијских и противбиблијских теза које имају своје утемељење на християнизованим паганским обичајима, сновима и виђењима загробног живота који потичу од људи који су живели вековима након апостола (па чак и у XX веку), као и науци о спасењу кроз добра дела – о чијој сам погрешности дао детаљна објашњења у другом и

у огњено језеро (пакао), а у исто време посматрајући ларве инсеката (црве) како гамизу по лешинама животиња бачених на депонију која је горела, Исус је рекао да се „паклена ватра никада неће угасити и да њихов црв никада неће умрети“ (Мк. 9:43-48). У Мт. 10:28 Исус говори о томе да се његови слушаоци не треба да боје оних који убијају тело, јер душе не могу убити, него да се већма треба бојати онога „који може и душу и тело да упропасти у паклу“. Он овде под појмом „пакао“, као и на свим другим местима где спомиње „гехену“, подразумева огњено језеро, у које ће бити бачени неверујући људи након васкрсења из мртвих. Огњено језеро (пакао) у Новом завету јесте описано као место непрекидног, вечног мучења у ватри која се никада неће угасити, а које је створено ради кажњавања сотоне и његових демона. Више података о овој теми видети у стиховима: Мт. 5:29-30; 10:28; 13:41-42; 23:15; 25:41, 46; 2. Сол. 1:9; 2. Петр. 2:9, 17; Јуда 7, 13; Отк. 2:11; 19:20; 20:6, 10, 14-15; 21:8.

¹ Римљанима 14:7-8. Нагласак мој.

² Ев. по Јовану 3:36. Нагласак мој.

трећем поглављу ове књиге. Наравно, да би потврдили своју небиблијску науку, православни поново посежу за цитирањем библијских текстова ван њиховог природног контекста, не би ли како доказали своје светопредањске умотворине. Све ове тврдње које сам навео веома је лако доказати на основу чињеница које ће бити изнете у наставку поглавља.

Молитве за умрле

На самом почетку нашег проучавања веровања Источне цркве о неопходности молитава за умрле, желео бих да још једанпут наведем до сада више пута цитирану изјаву Ивана Никољина из Православне апологетике. Оно што, подсетићемо се, из тог казивања сазнајемо јесте да молитве за умрле не могу да нађу своје утемељење у светописамским текстовима већ да у потпуности потичу из касније насталог светог предања (тј. учења црквених отаца):

„Ако Св. Предање не би допуњавало Св. Писмо, онда би, значи, многа верска питања (поштовање светитеља, икона, **молитва за умрле**) остала без повољног решења.“¹

Сматрам да је потребно да ову тврдњу руског православног богослова добро упамтимо пре него што кренемо у даље проучавање. То свакако из разлога што ћемо се срести са многобројним стиховима из Писма које његове колеге наводе ради потврде да су молитве за мртве ипак засноване на Христовој и апостолској науци (дакле, на новозаветним текстовима). Оно што ће нам, наравно, постати јасно веома брзо јесте да наведени стихови у своје правом контексту казују сасвим нешто друго и да се никако не могу користити при доказивању догме чије смо разматрање управо започели.

Ево на који је начин Лазар Милин библијским текстовима оправдао утемељеност овог свог веровања:

„Пошто ће се дефинитивна одлука суда Божјег изрећи тек на општем суду после васкрсења, и то за сву вечност, то осуда посебног суда није потпуна и дефинитивна него траје од смрти до свеопштег суда. Ако нису у питању грешници са смртним гресима, она се може ублажити молитвама Цркве.

Основ за овакве молитве налази се у Светом писму. Свето писмо нас подучава да треба да се молимо једни за друге (Јак. 5, 16), и да се молимо за све људе (1. Тим. 2, 1). Пошто у Светом писму нема никаквог просторног и временског ограничења на које људе треба да се односи наша молитва, и пошто су „Богу сви живи“ (Лк. 20, 38), и пошто смо ми увек Господњи, било да живимо било да умиремо (Рим. 14, 8), то се онда ове речи Св. писма, да треба да се молимо једни за друге, односе не само на живе наше познанике на земљи, него и за нашу браћу која су отишла из земаљског у духовни свет.

По речима Спаситељевим „хула на Духа Светога неће се опростити људима ни на овом свету ни у будућем“ (Мт. 12, 32). Значи има греха који се могу опростити и у будућем веку. То су они греси који не значе хулу на Духа Светог (Мт. 12, 31-32). (...) Но пошто покојници не могу више ништа учинити

¹ Иван Никољин, Православна апологетика, стр. 160. Нагласак мој.

за побољшање свога посмртнога стања, а оно се принципијелно ипак може побољшати јер се неки греси могу опростити и „на ономе свету“, то онда они тај опроштај могу од Бога добити само због молитава Цркве и оних који се за њих моле.

Спаситељ нам је дао једно врло утешно обећање: „што год заиштете у моје име, то ћу учинити, да се прослави Отац у Сину. Ако ме што замолите у моје име, ја ћу учинити“ (Јн. 14, 13-14). А пошто је Спаситељ једини посредник између Бога и људи (1. Тим. 2, 5) који је измирио човечанство са Богом приневши себе самог на жртву за грехе света, проливши своју крв (Мт. 26, 26-28; Лк. 22, 19-20), *то онда наша молитва не само за живе него и за покојне бива угодна Богу и врло добротворна за њих* кад је спојена са приносом бескрвне жртве, то јест са литургијом.

Ово своје учење, засновано очигледно на Светом писму, Црква је у Светом предању наследила још од апостола ***па је зато од најранијих времена постојала молитва не само за живе него и за мртве.*** (...) Као што смо видели, она (тј. Црква, прим. И. С.) своје молитве за покојнике и све своје литургијске обреде, па и заупокојене литургије, парастос и опела ***заснива строго на Светом писму.***¹

У читавом овом подужем изводу из Милинове књиге о Цркви и сектама, у којој је он покушао да докаже погрешност веровања између осталих и еванђеоских заједница, налазимо помен многих стихова који се налазе у Књизи над књигама. Према Милину, нема никакве сумње да Свето писмо потврђује православно веровање и праксу. Но, ако претпоставимо да је Иван Никољин, такође православно богослов, био исто тако теолошки образован колико и г-дин Милин, онда се поставља питање како је могуће да су њих двојица могла да донесу два потпуно опречна закључка? Никољин је очигледно у својој ставу био искренији, те је, вероватно и преко своје воље, признао да ниједан текст из Старог и Новог завета не потврђује догму о неопходности молитава за умрле (осим уколико не буде цитиран потпуно ван контекста у коме иначе стоји). Веома је лако доказати да је Никољин у овоме био у праву. Пошто желим да на овом месту укратко прокоментаришем библијске наводе из дела Л. Милина (које он, као што је очевидно, није ни цитирао већ само навео места на којима се налазе, уз сопствено препричавање њиховог садржаја), молим читаоце да у својим Библијама провере моје наредне тврдње.

Наиме, истина је да нас Божија Реч упућује да се молимо једни за друге (Јаков 5:16), као и за све људе (1. Тим. 2:1). Међутим, апостоли не упућују вернике да се моле за душе умрлих, већ је у првом случају реч о молитви за оздрављење болесника, а у другом о молитви за обраћење неверујућих људи, њихово усвајање спасења вером у Христа, као и за миран и тих живот (без прогонстава) проведен у побожности од стране већ обраћених особа.

Даље, увиђамо да се Милинова тврдња да Свето писмо подразумева да треба молити за све људе – без временског ограничења – дакле и за живе и за мртве, заснива на делу стиха из ев. по Луки 20:38, који говори да су „Богу

¹ Милин, Црква и секте, стр. 251-252. Нагласак мој.

сви живи“. О овом стиху смо говорили и у поглављу „Поштовање светитеља“ и установили да читав текст од 27-40 стиха описује Христов одговор упућен садукеејима – а у вези васкрсења из мртвих. Овај текст не даје ни најмањи повод да се на њему заснује учење о молитвама за умрле.

Наредни одломак кога је поменуо г-дин Милин налази се у посланици Римљанима 14:8, а читав контекст гласи овако:

„Нико од нас не живи за самога себе и нико за себе не умире. Јер ако живимо – Господу живимо, ако пак умиремо – Господу умиремо. Стога, било да живимо, било да умиремо, ми припадамо Господу. Христос је, наиме, зато умро и оживео – да би био Господ мртвима и живима.“ (стихови 7-9).

Оно што Павле казује у овом одељку, као и у оном који му претходи (стихови од 1-6), јесте чињеница да живљење сваког хришћанског верника треба да буде у потпуности подређено Господњој вољи и у служби ближњима. Такође, говори и о сигурности спасења (кроз веру у Спаситеља) јер „било да живимо, било да умиремо ми припадамо Господу“. Сам Христос је наиме рекао:

„Ја сам васкрсење и живот; ко верује у мене – живеће ако и умре.“¹

Пошто је очигледно да наведени стихови немају никакве везе са молитвама за умрле, већ заправо говоре супротно – о томе да прави хришћанин засигурно припада Господу и за време живота као и после смрти (док за неверујуће важи Реч о вечној осуди, записана у Јн. 3:18, 36) – уопште није јасно због чега их православни повезују са тим својим веровањем.

Ни наводи које налазимо даље у Милиновом објашњењу никако се не уклапају у концепт науке о молитвама за упокојене. У њима Христос говори о „хули на Светог Духа“ као о неопростивом греху, који се „неће опростити ни на овом свету ни у будућем“. По логици православних то значи да се греси који не представљају „хулу на Светог Духа“ могу опростити у будућем свету, иако Господ није у свом излагању наговестио ни најмању могућност за тако нешто. И тако, као што ниједан стих не можемо да тумачимо ван смисла и значења целокупне еванђелске науке, то правило важи и за овај. Оно што је претходило Исусовој изјави, да ће се „сви греси опростити људима, осим хуле на Светог Духа“, јесте било проглашавање Исуса слугом ђавола, који помоћу Веелзевула, демонског владара изгони демоне (стихови 23-24). Господњи одговор је гласио овако:

„Али ако ја Божијим Духом изгоним демоне, онда је дошло до вас царство Божије.“²

Дакле, Исус је демоне изгонио Божијим Духом а не уз помоћ ђаволске силе. Изједначавање Божијег Светог Духа са нечистим духом Веелзевулом (сотоном) од стране јеврејских традиционалиста фарисеја, Христос је окарактерисао као хулу на Светог Духа – грех који не може бити опроштен никада. Наиме, апостол Јован нам у трећем поглављу свога еванђеља казује да је Никодим признао да су они, фарисеји, имали увида у то да Исус чини чуда потпомогнут божанском силом:

¹ Ев. по Јовану 11:25.

² Ев. по Матеју 12:28.

„А беше међу фарисејима човек по имену Никодим, старешина јудејски; овај дође Исусу ноћу и рече му: *рави, знамо да си ти као учитељ дошао од Бога; јер нико не може да чини ова чуда која ти чиниш ако Бог није с њим.*“¹

Међутим, иако су знали да је Он као учитељ дошао од Бога, фарисеји као религиозни људи нису били послушни Господњој вољи, те су из бојазни да не изгубе углед и поштовање од народа који им је указивао све почести (види: Мк. 15:9-10; Јн. 11:47-48, 12:19), оптуживали Исуса за најразличитије кривице. Једна од најтежих оптужби је била управо ова о којој говоримо, а то је проглашавање Исуса сотониним слугом. Из свега до сада реченог, прозилази да је хула на Светог Духа (грех који се неће никада опростити) заправо свесно и намерно одбацивање Исуса Христа као Божијега Сина и Спаситеља. То наравно не значи да ће сви остали греси моћи да буду опроштени након смрти појединца. Напротив! Када говори да ће се „сви греси опростити људима“ Господ подразумева да таквом опроштењу мора да претходи и једини услов а то је покајање оних који су хулили на Бога и Његовог Сина Исуса Христа – за време док су били неверујући. Према Господњим речима, Свети Дух уверава и доказује свету да је неверовање у Спаситеља заиста велики грех:

„А кад он дође, Дух истине, упутиће вас у сву истину; јер неће говорити сам од себе, него ће говорити оно што слуша, и најавиће вам што ће доћи.“²

„И када он дође, доказаће свету да има греха, и праведности, и суда. У погледу греха – што не верују у мене.“³

Једини начин да човек буде спасен и да му греси буду опроштени (те да у исто време буде сигуран да не само што није похулио на Светог Духа већ да је послушао Његов глас) јесте поверовање и предање живота Христу Спаситељу. Реч Божија сведочи да ће сваки ненановорођени човек који умре свим сигурно бити осуђен – те да за њега нема више милости и опроштења.

„Ко верује у њега – томе се не суди; **а ко не верује – већ је осуђен**, што није веровао у име јединородног Сина Божијег. (...) Ко верује у Сина има вечни живот; а ко је непослушан Сину неће видети живота, него **гнев Божији остаје на њему.**“⁴

Дакле, израз да се „хула на Светога Духа“ неће опростити ни на овом ни на оном свету не подразумева да ће други греси моћи да се опросте, већ указује на сву величину греха непослушања гласа Светога Духа који сведочи о Спаситељу (види: Јн. 15:26).

Сазнања о претходно истакнутим истинама Светог писма готово да остављају излишним размишљање о осталим стиховима из еванђеља којима православни бране своје учење о неопходности молитве за умрле. Тако, Исусово обећање записано у Јн. 14:13-14, о томе да ће Он услишити све молитве које му ученици буду упућивали (а које, наравно, буду биле Њему по вољи)

1 Ев. по Јовану 3:1-2. Нагласак мој.

2 Ев. по Јовану 16:13.

3 Ев. по Јовану 16:8-9. Нагласак мој.

4 Ев. по Јовану 3:18, 36. Нагласак мој.

свакако да не упућују на мољење за душе умрлих. Доказ за ову моју тврдњу свакако јесте апостолска молитвена пракса у којој ни на једном једином месту у Писму не налазимо да су се они молили за мртве, нити су пак упућивали друге да то чине. Овакве молитве би, уосталом, биле и сувишне јер умрли хришћани и после своје смрти припадају Господу – пошто су за време свога живота искусили Божију милост опроштења греха и доживели ново рођење. Стихове из посланице Римљанима који говоре баш о томе (Рим. 14:7-8) навео нам је и сам господин Милин у својој књизи. Са друге стране, неверујући људи су већ осуђени због свога неверства, под претњом вечнога суда уколико се не буду покајали до краја свога овоземаљског битисања.

Тако, оно што можемо да закључимо на крају овог прегледа правог значења библијских цитата које православни наводе потврђујући своје учење, јесте да је признање Ивана Никољина, у којем нам је ставио до знања да се молитве за умрле темеље искључиво на светом предању а не и на Светом писму, вредно сваке похвале.

Апокрифна литература и молитве за умрле

Оно што свакако није лоше напоменути јесте чињеница да, уколико већ канонизоване богонадахнуте књиге Старог и Новог завета на подржавају идеју о молитвама за мртве, онда се таква подршка, од стране православних, тражи и проналази у апокрифној литератури. Чињеницу да богослови Источне цркве многе своје догме о Богородици, које не могу да нађу у Библији, темеље на апокрифној књизи „Протоеванђеље Јаковљево“ већ смо обрадили у 5. поглављу ове књиге. Говорећи о митарствима (о којима ће бити речи у наставку поглавља) као и о приношењу жртава за душе умрлих – ради опроштења њиховог греха, г-дин Милин наводи „доказе“ из две старозаветне апокрифне књиге. Реч је о књизи Сирах и 2. књ. Макавејима. Ево како гласи текст из Милиновог апологетског дела:

„Најзад, није без икаквог значаја споменути да су молитве за покојнике имали и старозаветни Јевреји. Кад се у хаљинама погинулих јеврејских војника у доба Јуде Макавеја нађоше драгоцености од дарова идолских, тада се сви Јудеји обратише Богу с молитвом да им се тај грех опрости, а сам Јуда посла у Јерусалим да се за грех мртвих принесе жртва, и учини молитву за мртве да се очисте од греха (2. Мак. 39-42 и 43-46) (тј. 2. Мак. 12:39-42 и 43-46; прим. И. С.). Дакле, молитва за покојнике није само многобожачки обичај који је Црква тобож копирала, **него је то свељудски обичај, а Црква га је увела на основу Светог писма и Светога предања.**“⁴¹

Оно што је овај православни богослов изоставио да нам саопшти јесте да су ови „старозаветни Јевреји“ живели у времену након завршетка писања Старог завета (у другом веку пре Христа) у доба великог утицаја хеленистичке (грчке) културе и веровања на јеврејску религију. Ови Јевреји свакако нису могли да пронађу практиковање молитава за мртве у старозаветним књигама које су писали Божији пророци, јер Стари завет не познаје такво

¹ Милин, Црква и секте, стр. 253. Нагласак мој.

учење. Насупрот томе, грчка религија је подразумевала наставак егзистенције душе након смрти и прописивала одређене обреде које су живи требали да спроводе ради њихове добробити на оном свету. Апокрифне књиге Старог и Новог завета се управо зато и називају апокрифним што се удаљавају од божанске истине. Као што сам то напоменуо и у првом поглављу, апокрифна дела (нпр. малочас од г-дина Милина наведена 2. књ. Макавејима) оправдава и самоубиство (2. Мак. 14:41-46), које се назива „часном ствари“, потпуно насупрот Божијој Речи објављеној у старозаветном канону која самоубиство осуђује и казује да су наши дани у Господњим а не у нашим рукама (Псалам 31:15-16). Уосталом, и сам Милин признаје да је практиковање молитава за умрле „свељудски“ (дакле ипак незнабожачки) обичај, те да га је Црква увела *на основу Светог писма* (тј. апокрифа које Православна црква, подсећамо се, назива „деветоканонским“ тј. „дружоканонским“ а не апокрифним. Разлог томе је што се служи и њиховим текстовима ради обликовања своје догме), *и светог предања* (тј. касније уведених верских идеја које су потекле од, на хришћанство недовољно обраћених, црквених отаца).

А колико се учење светог предања, које потиче из каснијих векова, разликује од онога о чему су на почетку хришћанске ере проповедали Христос и апостоли, најбоље ће показати веровање о постојању небеских демонских царинарница.

Учење о ваздушним митарствима

Оно што би на самом почетку ваљало да напоменем јесте да се ово учење појавило и у догму Православне цркве уведено након последњег до сада одржаног VII Васељенског сабора. Владета Јеротић у свом делу „Старо и ново у хришћанству“ казује да је учење о митарствима заправо још увек незванично прихваћено учење – а вероватно из разлога што га није потврдио ни један Васељенски сабор.¹ У православној литератури се углавном као доказ за постојање ових „небеских царинарница“ наводи садржај сна преподобног Григорија, ученика св. Василија Новог, којег је уснио у X веку после Христа. Пре него што проучимо и сам садржај сна на коме је утемељено учење о загробном животу у „јединој ... апостолској Цркви“, желим да одговорим на питање: шта су то заправо митарства? Ево како православни објашњавају овај појам:

„Митарства су нека врста *царинарница*, на које наилазе душе умрлих људи улазећи ка престолу Небеског Судије. На митарствима стоје духови зла и траже од сваке душе царину или откуп за грехе које је починила. Та царина, тај откуп састоји се у *добрим делима*, супротним учињеном греху. Назив: митарства и митари, позајмљен је из историје јеврејске. Код Јевреја

¹ Говорећи о неким старим српским веровањима о животу душе после смрти, Јеротић казује и следеће: „Јован или свети Јован као да у овим српским народним веровањима има функцију прихватања душа, као што то чини код старих Грка врховно божанство доњег света. *Може ли се ово веровање довести у везу с веровањем које је српска православна црква (незванично) усвојила: са учењем о митарствима?*“. Старо и ново у хришћанству, Београд 2000. год. стр. 18. Нагласак мој.

митарствима (тј. митарима, прим. И. С.) су се називала лица, одређена од Римљана за скупљање пореза. При том послу, митари су употребљавали сва могућа средства, само да би што више скупили дажбина. Митари су стојали код нарочитих царинарница, или трошаринских станица, и наплаћивали за преношену робу трошарину. Те трошаринске станице називале су се митнице, митарства. Овај назив хришћански писци су употребили и назвали митарствима она места у ваздуху између земље и неба, на којима зли дуси задржавају душе покојника при њиховом улазу ка Престолу Господњем, истражују њихове грехе, старајући се да их окриве за све могуће грехе, и на тај начин низведу у ад.¹

Као што смо из овог објашњења могли да уочимо, учење о митарствима заступа веровања о догађајима који се одигравају у загробном животу људи, о којима у Библији не налазимо ни најмањи помен. Насупрот ономе што учи Писмо, ово веровање се заснива на крајње небиблијским поставкама, као што су учење о спасењу кроз добра дела и о демонима који имају власт да душу хришћанина преиспитују након физичке смрти. Као потпору овој новотарији, православни углавном наводе стихове из посланице Ефесцима апостола Павла 2:1-2 и 6:12. Ево како гласи текст из књиге „После смрти“ у издању манастира Милешева:

„Свето писмо (...) назива ваздух: облашћу злих духова. Јер наш рат није с крвљу и телом, него са поглаварима и властима и с управитељима таме овога света, с духовима злобе испод неба, а кнез је њихов кнез власти ваздушне; у којима и ви некад ходисте, по веку света овога, по кнезу власти ваздушне.“²

Стихови на које је аутор ове православне књиге притом мислио, а које сам адресирао малочас, гласе овако:

„Бог је Христом оживео и вас који сте били мртви због својих престапа и грехова, у којима сте некада живели по духу овога света, по владару ваздушних сила, по духу који сада дејствује у синовима непокорности.“ (Еф. 2:1-2);

„Јер наша борба није против људи од меса и крви, него против поглаварства, против власти, против владара овог мрачног света, против злих духова на небесима.“ (Еф. 6:12).

Као што се из наведених Павлових изјава може јасно увидети (а још јасније за који тренутак када будем цитирао шири контекст), апостол овде уопште не говори о загробном животу и проласку душе кроз митарства, већ нам ставља до знања да је област сотонског деловања простор у коме живе људска бића, а то је ваздушни простор (земљина атмосфера) кроз који се, ходајући земљом, људи крећу. А то даље значи да је нама хришћанима сотона са својом демонском војском веома близу, те да је стога неопходно да се наоружамо духовним оружјем да би смо успешно војевали у рату за спасење земаљског становништва, које је непросвећено еванђељем и самим тим још увек под изразитом сотонском влашћу (2. Кор. 4:3-4; Дела ап. 26:17-18). Ево

1 Трактат: Пут душе после смрти – о митарствима, из житија Преподобног Василија Новог од Оца Јустина Поповића, Манастир Ђелије 1995. год. Нагласак мој.

2 После смрти, манастир Милешева, 1991. год. стр. 48. Нагласак мој.

како заправо гласи текст из посл. Ефесцима у његовом ширем контексту, из кога сазнајемо праву поуку коју је апостол хтео њиме да саопшти:

„Усталом јачајте у Господу и у сили његове снаге. *Обуците се у све оружје Божије, да би сте могли одолети ђаволском лукавству.* Јер наша борба није против људи од меса и крви, него против поглаварства, против власти, против владара овог мрачног света, против злих духова на небесима. *Зато узмите све оружје Божије, да бисте могли да се одупрете у зли дан* и да се одржите – пошто све свршите. Стојте, дакле, опасавши своја бедра истином, и обукавши оклоп праведности, обујте ноге приправношћу на еванђеље мира. При свем том узмите штит вере, којим ћете моћи да погасите све огњене стреле нечастивога. Примите и кацигу спасења и духовни мач, који је реч Божија.“¹

Малопређашње навођење само једног стиха, истргнутог из контекста Павловог казивања из шестог поглавља ове посланице, само доказује сву немоћ православних теолога да Библијом докажу своје погрешне светопредањске идеје којима, нажалост, неупоредиво више верују него самој Божијој Речи.

Проучимо сада детаљније и сам садржај сна преподобног Григорија да бисмо се још једанпут уверили колико је његова порука далека од Христовог и апостолског учења о загробном животу.

Сан преподобног Григорија

Велики православни светитељ из X века, преподобни Василије Нови, имао је код себе ученике Григорија и Теодору. Након њене смрти, Григорије је желео да сазна шта се десило са Теодорином душом, те је замолио преп. Василија да се помоли Богу, не би ли му Он открио оно што га је тако интересовало.

Опис стања душе након смрти које ћу сада навести, а који потиче од блажене Теодорине душе, карактеристичан је за средњи век у коме је владало готово потпуно духовно мрачњаштво узроковано непознавањем Божије Речи и обимном сотонском преварантском активношћу:

„Христочежњива монахиња и самопрегорна послушница светог Василија Новог. По смрти јавила се Григорију, ученику св. Василија Новог, и описала му свих двадесет митарстава, кроз која је душа њена прошла после разлучења од тела, док није помоћу молитава св. Василија ушла у вечни покој. Преставила се 30. децембра 940. године.“²

„И виде Григорије виђење у сну, и разговара са бл. Теодором као на јави:

„Дете Григорије, питаш ме о тако страшним стварима, да ме и сећање на њих приводи у ужас. Тада сам видела лица које никад нисам видела и чула речи, које дотле никад не чух. Шта бих ти могла још рећи? Страхоте и ужас, о којима никада нисам ни помишљала средли су ме тада ради мојих рђавих

¹ Ефесцима 6:10-17. Нагласак мој.

² Трактат: Пут душе после смрти, о митарствима, манастир Белије, 1995. год.

дела; али због молитве и помоћи општег нашега оца Василија за мене је све било лако. Како да ти опишем ту телесну муку, онај страх и пометњу које трпи умирући?! *Престави себи голога човека баченог у ватру; та мука коју он осећа биће слична томе, што човек осећа кад умире*¹. Као што у ватри човек сагорева и претвара се у пепео, тако и предсмртне муке и горки час раздвајања душе од тела руши човека /човек више не постоји, већ душа/. Заиста, страшна је смрт грешника сличних мени, јер сам ја много грешила а добрих дела мојих беше мало. Кад се приближи крај мога земаљског живота и кад дође час раздвајања душе од тела видеда сам много *арапа*, који стајаху око мога самртнога кревета.² Њихова лица беху црна као смола, очи им беху као разгорели угљен и цео изглед њихов беше страшан као сама гејена огњена. Чим се појавише они подигоше незамисливи шум и крик. *Једни су се кезили као стока и зверови, други лајали као пси, неки су завијали као вукови, а неки роктаху као свиње*. Када овим мукама бејаш доведена до потпуне малаксалости, видех да ми прилазе у виду дивних младића два светла ангела Божја, чију лепоту није могуће описати. (...) Кад сам их видеда срце ми се испуни радости и ја весело погледах на њих. При њиховој појави *црни арапи* задрхташе и одступише мало подаље. Најзад дође и сама *смрт*, ричући као лав и изглед њезин беше страшан. Она имаше људски – човечји лик, али није имала никаквог тела, већ *беше састављена од самих голих костију*. Са собом носила је разне справе за мучење: мачеве, стреле, копља, сикире, косе, српове, удице, рогове, тестере длета и многе друге мени непознате. Видећи све ово моја бедна душа задрхта од страха. Тада свети ангели рекоше: „Шта чекаш? Разрешити ту душу од веза тела, разрешити је брзо и тихо, зато што она није много оптерећена тежином грехова“. Смрт ми приђе ближе, узне неку сикиру и отсече ми ноге потом руке, затим другим справама постепено отсече ми све делове мога тела, одељујући зглавак од зглавака. Ја већ нисам имала ни ноге, ни руке, цело тело моје беше омертвело тако да се не могах више ни макнути. Затим узевши неко оруђе *смрт ми отсече главу*, после чега не могах ни да је кренем; за мене она беше потпуно туђа. Најзад, смрт беше спремила у чаши неки раствор, *поднесе ми чашу мојим устима* и насилно ме напоји оном течношћу. Ова течност беше тако горка,

1 Насупрот овој изјави блажене Теодоре, стоје тврђења „анђела“ и „душа већ умрлих светитеља“ која су била изречена индијском хришћанину Сундар Сингу, а у којима су они тврдили да је смрт потпуно безболна: „Као што је раније речено, индијски хришћанин Сундар Синг имао је више духовних визија и разговора са анђелима и душама светитеља из загробног живота. У тим виђењима и разговорима било је речи и о смрти и загробним судбама праведних и грешних душа. Ево шта су му они открили о смрти: „Смрт је слична сну. **Нема никакве муке при преласку на ову страну** (то јест у загробни живот), *осим у случају телесне болести и душевних стања*. Као што уморан човек бива савладан дубоким сном, тако долази смртни сан на човека. Некима дође смрт тако изненадно, да они с тешком муком могу да схвате да су оставили материјални свет и ушли у свет духова.“ Ж. Маринковић, Најбољи васпитач, стр. 331. Нагласак мој.

2 Уместо са *арапима*, са којима је сотонине демоне упоредила блажена Теодора, неки покајани разбојник који је умро у време византијског цара Маврикија, описао је сподобе које су пришле његовој души после смрти као „*некакве црнице*“, који су урлајући побегли након анђеоске интервенције и узношења разбојникове душе у рај. Еп. Николај, Охридски пролог, 18. октобар, расуђивање, стр. 761.

да моја душа није могла да поднесе ову горчину, задрхта и излете из тела као неком силом извучена. Светли ангели узеше моју душу одмах на руке. Окренувши се ја погледах натраг и видех своје тело, оно је лежало мртво, неосећајно и непокретно.

Када душа изађе из тела има шта и да види: чека је најмучнији пут што се да замислити, пут кроз ђаволе судове, /митарства/. Све наше грехе ђаволи подижу на нас, да би и душу одвукли тамо где су греси. Тих судова има 20 на броју.¹

Укратко речено, сумирајући много дужи опис загробног живота блажене Теодоре који је записан у Житијима, ова „христочежњива“ монахиња је саопштила Григорију 40-дневни пут њене душе кроз небеске сотонске царинарнице, све док није стигла у небеско царство. Митарства кроз која је пролазила, служила су за испитивање следећих грехова: На првом митарству се испитују греси учињени говором (празни разговори, смејање, хуљење, непристојни узвици, певање песама итд). На другом митарству се испитује грех лажи, кривоклетства, неиспуњавања завета и заклетви и слично. Треће митарство служи за испитивање исмејавања, осуђивања и клеветања ближњих, као и ругања и понижавања.

„Четврто митарство неситости, испитује се: обједуње, пијанство, безвремено и тајно једење, пресићење као и сва угађања чреву, за овим Теодора се упути на

Пето Митарство лењост, овде се испитују сви дани и часи проведени у лењости и нехатности, испитују се они који бадава једу хлеб, који од туђег зноја живе, а неће сами да се труде, даље најамници добивају плату а небрижљиво врше дужности своје. За овим следовало је

Шесто Митарство разбојништво и грабежи јавне и тајне, за тим

Седмо Митарство среброљубља и тврдичења.

Осмо Митарство лихве – зеленаштва и кијашарства, отимачи туђег.

Девето Митарство неправде, на којем се испитују судије који увлаче на судове пристрасност или мито, који правдају криве а невине осуђују. За овим се налази

Десето Митарство зависти. Више од овог налази се

Једанајесто Митарство гордости, где напети духови с презрењем испитују гордост сујету, високо о себи мишљење, презирање, величање, не одавање довољног поштовања родитељима, духовним и грађанским властима.

Дванајесто Митарство гњева и јарости.

Тринајесто Митарство злопамћења.

Четрнајесто Митарство убијства, на којем се испитује не само разбојништва и убиства, него сваки удар, ћушка и туча.

Шеснајесто Митарство² врачања, где се испитује чарање, бајање, састављање отрова.

1 Свети владика Николај Велимировић, Да ли душа постоји, Светило, стр. 30-32. Нагласак мој.

2 Аутори књиге „После смрти“ из које наводим овај текст су очигледно прескочили „Петнајесто Митарство“, и до краја навођења свих митарстава нису исправили ту своју грешку. Наиме, у трактату о митарствима у издању манастира Ђелије, из кога сам и раније цитирао, стоји да

Седамнајесто митарство блудно, на којем се испитује блуд; грех лица која нису везана супружництвом, сладосласни погледи, страсни загрљаји и додири.

Осамнајесто Митарство прелубно, на којем се испитују блудни греси лица која живе у супружеству, а која не чувају супружанску верност.

Деветнајесто Митарство содомско где се испитују сви неприродни блудни греси и крвосмешења.

Двадесето Митарство јереси, где се испитује неправилно мудровање, сумња у веру, **одступање од православне вере**, хуљење на Бога и томе подобна сагрешења.¹

Као што произилази из управо наведеног текста, тј. казивања преподобне Теодоре о њеном заградном путовању, човеку ништа не би помогло то што би на основу својих добрих дела стигао и до деветнаестог (тј. двадесетог) митарства. Уколико је за живота преступио неко од утврђених правила које прописује Православна црква и веровао супротно њеним канонима (као што је случај са многим православним Србима данашњице, који верују у нпр. реинкарнацију или астрологију), он би беспоговорно био бачен у пакао, и то на основу заслуга демона на поменутом митарству који би разоткрио кривоверје које је душа преминулога носила на себи као терет греха.

Оно што ће нам на основу Светог писма постати више него очигледно, православно учење о митарствима у потпуности негира вредност Христове откупљујуће смрти као и Његовог васкрсења из мртвих. Божија Реч, наиме, као што смо то утврдили у другом и трећем поглављу ове књиге, чврсто наглашава да људи своје спасење пред Богом остварују без икаквих својих заслуга и добрих дела, једино кроз веру у Исуса Христа Спаситеља, посредством које бивају рођени од Бога Светим Духом и постају Божијом децом:

„Јер сте *посредством вере* благодаћу спасени, и то није од вас, - Божији је дар; **не од дела**, да се нико не похвали.“²

Међутим, и поред овако јасне библијске науке, текст светог предања износи тврдњу да, не само да се човек спасава својим сопственим добрим делима, већ да их светитељи имају и одвише, те да их (у облику златног новца) могу да поклањају душама умрлих ради откупљивања њихових грехова на демонским царинарницама. Ево на који је начин христочежњива и самопрегорна послушница Теодора стигла до небеског царства:

„Кад сам се приближила крају мога живота, угледала сам много црних духова, који су опколили моју постељу. (...) Они приправљаху хартије и развијаху списе на којима беху написана **сва моја зла дела**, као да очекиваху самога судију, који требаше да дође. Невољна моја душа беше обузета великим страхом и трепетом. И не само да ме је морила горчина смрти, него

је заправо петнаесто митарство (а не шеснаесто) надлежно за испитивање „чарања, бајања, тровања и призивања ђавола“. Исто тако, шеснаесто (а не седамнаесто) служи за испитивање блуда; седамнаесто (а не...) за прелубу; осамнаесто (а не...) за содомију; док је деветнаесто (а не...) задужено за јерес. На двадесетом митарству испитују се греси немилосрђа и тврдоће срца.

1 После смрти, манастир Милешева 1991. год. стр. 47-48. Нагласак мој.

2 Ефесцима 2:8-9. Нагласак мој.

и грозни изглед и јарост страшних демона, беху за мене као друга још гора смрт. Кад бејаш сасвим изнемогла, увидех два светла ангела Божија у виду младића неисказане красоте, где иђаху мени. (...) Свети Ангели почеше тражити **моја добра дела**, и по благодети Господа, нађоше их. Они сабираху све што год доброга помоћу Божијом учиних, и приправљаху, **да положи на терацијска мерила** против злих дела мојих. Демони видећи то, шкргутаху на мене зубима, јер хтедоше одмах да ме истргну из руку ангелских и да ме изведу на дно адова. У тај час јави се неочекивано преподобни наш отац Василије, и рече светим ангелима: - Ангели Божији! та је душа много послужила мени за моје старости. Ја сам се молио Богу за њу, и Бог ју је мени даровао. С тим речима извади из недара **пуну кесицу чиста злата** и даде ангелима рекавши: Кад будете прелазили ваздушна Митарства, и лукави дуси почну испитивати душу, **овим је искупљујте**, из њених дугова. Ја сам богат благодаћу Божјом, сабрао сам велико скровиште **мојим знојем и трудима**, и поклањам ову кесицу души која ми је послужила. Рекавши то он оде.¹

Као што учавамо, и у оном, духовном свету, постоје „подмићивања“ цариника на царинарницама као што је то случај и у овом земаљском. Демони примају злато из руку анђела да би пропустили у рај душу која иначе, по својим сопственим заслугама, тамо не би сама могла да стигне. Наравно, ни на једном једином месту се не спомиње крв Исуса Христа која чисти грехе покајника – али се зато спомиње искупљивање грехова (овде названих дуговима) новцем. Ево шта нам о оном правом и једином праштању и искупљивању греха пред Богом саопштава Реч Божија:

„Знајући да од свог сујетног живота, који вам је од ваших отаца предан, **нисте искупљени** пропадљивим стварима, **сребром или златом, него драгоценом крвљу Христа** као невиног и чистог јагњета, који је пре постанка света био предодређен.“²

„...**крв** Сина његова **Исуса Христа чисти нас од свакога греха**. (...) Ако исповедамо своје грехе, он је веран и праведан – да нам опрости грехе и очисти нас од сваке неправедности.“³

Уколико пак, са друге стране, ово светитељево злато разумемо другачије, као да оно симболизује светитељева „добра дела“, ствар остаје непромењена. Свети Василије је изрекао тврдњу да је „сабрао велико скровиште (блага) својим знојем и трудом“, па не само да поседује довољно добрих дела да би се сам спасио, већ може онај „вишак“ да дели и другима. Апостол Павле у Ефесцима 2:9 подвлачи: „не од дела, да се нико не похвали“, но очигледно је да се св. Василије – упркос Писму, управо хвали својим трудом и заслугама. У Библији ни на једном месту не можемо да нађемо изјаве слугу Свевишњег, који су пред Њиме могли да се похвале било каквим заслугама или сопственом добротом. Насупрот оваквим идејама, они су долазили до јаке спознаје

1 После смрти, стр. 46-47. Нагласак мој.

2 1. Петрова 1:18-20. Нагласак мој.

3 1. Јованова 1:7, 9. Нагласак мој.

свога несавршенства, иако су били врсни богослужитељи. Тако, пророк Исаија је могао да каже:

„И рекох: јаох мени! погибох, **јер сам човек нечистијех усана**, и живим усред народа нечистијех усана, јер Цара Господа над војскама видјех својим очима.“¹

Поистовећујући себе са грешним Израиљцима у чијем је окружењу живео, овај свети пророк је рекао:

„Али сви бијасмо као нечисто што, и **сва наша правда као нечиста хаљина**; зато отпадосмо сви као лист, и **безакоња наша** као вјетар однесоше нас.“²

На исти начин, веома понизно, молио се нешто касније и велики Божији угодник, пророк Данило:

„И помолех се Господу Богу својему и исповиједајући се рекох: о Господе, Боже велики и страшни (...) **Згрјешисмо и зло чинисмо и бисмо безбожни**, и одметнусмо се и одступисмо од заповијести твојих и од закона твојих. (...) У тебе је, Господе, правда **а у нас срам на лицу**.“³

Потпуно у складу са примерима које су оставили ови старозаветни праведници, и апостол Павле је могао да за себе изјави:

„Истинита је реч и достојна да је сви приме: Христос Исус дође на свет да спасе **грешнике од којих сам први ја**.“⁴

А ево и још једног веома јасног одговора овог апостола на тврдње светог предања о спасењу кроз сопствену доброту и праведност:

„А кад се показа доброта и човекољубље Бога, Спаситеља нашега, **спасао нас је не на основу дела која смо ми учинили у праведности**, него по својој милости – бањом која препорађа и обнавља Духом Светим кога богато изли на нас посредством Исуса Христа, Спаситеља нашега, да **оправдани његовом благодаћу** постанемо наследници вечнога живота – као што се надамо.“⁵

Иако Писмо више него јасно сведочи да се људи спасавају Божијом добротом, а не својом сопственом, злато које је анђелима светитељ предао је врло корисно послужило за искупљивање греха преподобне Теодоре. Ево шта се заправо збивало на појединим митарствима:

„Док смо путовали са земље ка небу, сретосе нас најпре ваздушни дуси првог митарства. На првом митарству се истражују греси, учињени речима људским, речима празним, бесмисленим, ружним, непромишљеним. И ми одмах застадосмо тамо. И ђаволи изнесе књиге (...) И ја се присећих да је све то било тако. И док сам ја постиђена ћутала, и уједно дрхтала од страха, свети Анђели који су ме водили изнесе насупрот тим мојим гресима нешто од **мојих каснијих добрих дела, недостатак допунише од дара преподобног Василија, оца мог, те ме откупише**, и ми кренусмо даље.

1 Исаија 6:5. Нагласак мој.

2 Исаија 64:6. Нагласак мој.

3 Књига пророка Данила 9:4-5, 7. Нагласак мој.

4 1. Тимотеју 1:15. Нагласак мој.

5 Титу 3:4-7. Нагласак мој.

И приближисмо се другом митарству, митарству за лаж. (...) Али свети Анђели иставише против тих мојих грехова нешто од мојих добрих дела, а остало надокнадише даром оца мог, и тако ме откупише. И ми несметано кренусмо даље.

Затим стигосмо до трећег митарства, које се зове митарство за осуђивање и клевету. (...) **Но и ту ме свети Анђели откупише даром преподобног Василија**, па кренусмо навише.

И дођосмо до четвртог митарства, званог митарство за стомакоугађање (...). А ја дрхтах, видећи себе тако окривљену, и немајући чиме да се браним. Но свети Анђели, **узевши колико треба од дара преподобног Василија**, откупише ме. (...)

Тако разговарајући стигосмо до петог митарства, митарства за лењост. (...) И мене много тамо испитиваху, и не би се могла ослободити дуга због грехова те врсте, **да мој недостатак не би допуњен даром преподобног Василија**. (...)

Тако разговарајући стигосмо до шеснаестог митарства, митарства за блуд. (...) И онда изнесоше записана блудна дела моја, и изобличаваху ме, показујући лица са којима сам грешила у младости својој, и време кад сам грешила дању и ноћу, и места на којима сам грех починила. (...) И положише свети Анђели много од мојих дела, **но много више од дара преподобног Василија, те се тако једва избавих љуте беде**. Онда продужисмо пут.

Затим стигосмо на седамнаесто митарство, митарство за прељубу. (...) На том митарству се и ја показах као велики дужник, и бејах изобличена као прељубница, и погани дуси и немилосрдни иследници већ беху готови да ме отргну из руку Анђела и сведу на дно пакла. Али се свети Анђели много препираше с њима, и изнесе на средину све моје потоње трудове и подвиге, **и једва ме откупише, не толико мојим добрим делима колико даром оца мог Василија**. Од његовог дара **врло много узеше** и на теразије положише, и тако моја безакоња надмерише. Онда ме узеше, и ми настависмо пут. (...)

Али нас онда сретеше пакосни дуси последњег двадесетог митарства за немилосрђе и тврдоћу срца. (...) Но ми, благошћу Христовом, прођосмо и то митарство без муке, уз помоћ молитава преподобног Василија, који им **од својих добрих дела подари много** за моје искупљење.¹

Овакво свеколико помагање Теодориној души, од стране светог Василија новцем из његове кесице, учинило је да анђели који су је водили дођу до следећег закључка:

„Путујући тако свети Анђели говораху међу собом: Ваистину велику помоћ ова душа има од угодника Божијег Василија. Да јој његови подвизи и молитве не помажу, она би много пропатила пролазећи ваздушна митарства. (...) Но и ти (анђели се сада обраћају Теодориној души; прим. И. С.) не би могла проћи митарства, да те не откупује дар преподобног Василија.“²

¹ Трактат: Пут душе после смрти, о митарствима, манастир Ђелије 1995. год.

² Исто.

Оно што наравно зачуђује јесте „истина“ коју су анђели увидели а која гласи да чак ни ова „христочежњива и самопрегорна послушница“ не би могла, због своје грешности, да уђе у небо – да није било помоћи од стране живих (Св. Василије је за време Теодориног путовања по митарствима још увек био жив на земљи и молио се за њену душу, а ту су и његова добра дела која су њој придодавана и приписивана). Поставља се питање како ће у небо да уђу многи други православни који ни изблиза нису тако „христочежњиви“ као поменута монахиња, нити су пак за живота били слуге каквог духовног старца који би могао да им помогне златом из свога „скровишта“? А оно што је изнад свега чудно јесте и учење Источне цркве о томе да се и сама „Пресвета Мајка Божија“ и те како бојала своје смрти, тј. проласка кроз ваздушна митарства:

„Друго, ми сазнајемо, како се она у молитви својој за што скорији исход из овог живота молила, да душа њена, при одлучењу од тела, не види књаза таме и његова страшилишта, и да скривена од области тамне не сретне се са сатанском силом. *Видиш, како је страшно души проћи кроз митарства! Кад је се тако молила Она*, која је родила Разоритеља Ада, и која и сама има устрашавајућу силу над демонима, *шта је онда остало за нас?*“¹

Ради подсећања на учење православних о пресветој Богородици, наводим поуку старца Клеопе која јасно истиче узвишеност Марије над васцелом творевином:

„Знате ли ко је Мајка Господња? Царица Херувима, Царица целе творевине, келија оваплоћења Господњег, двери светлости, двер живота, затворене двери кроз кога нико не прође осим Господа нашег Исуса Христа. Она је уперена лествица ка небесима, божанско кандило и храм Пресветог Духа. Мајка Господња је невеста Очева, мајка Логоса (ријечи) и црква Божанскога Духа.“²

Владика Николај се, дакле, са правом пита: ако је „Мајка Божија“, која поседује тако велику власт у свемиру, имала страх од демона са којима је требала да се сретне након смрти, чему онда треба да се надају обични смртници?

На основу свега до сада реченог, јасно је да православна догма о спасењу кроз добра дела и религијске подвиге не само да не да мира и сигурности живима у то да ли ће на крају бити прихваћени од Бога или неће, већ и мртве оставља на милост и немилост крвожедних демона које проглашава господарима (непостојећих) „небеских царицарница“ са једне, и несавесним људима који би требали да се моле за душу покојника, са друге стране. Колико се ово учење одиста разликује од величанствене науке коју је Христос проповедао, по којој сваки нановорођени верник поседује апсолутну сигурност свога спасења и припада Господу и за живота као и након смрти, ваљда је сада свакоме јасно.³ Но ипак, погрешили бисмо уколико би завршили проучавање ове теме не спомињући још једну, веома важну, занимљивост.

1 Охридски пролог, 15. август, расуђивање, стр. 583. Нагласак мој.

2 Свети кнез Лазар, Призрен 1999. год. бр. 1 [25], стр. 146.

3 Видети још једанпут стихове: Јн. 3:16, 36; 11:25-26; Рим. 8:31-39, 14:7-8; 1. Јов. 5:11-13.

Наиме, као што то код православних често бива, када нема библијских доказа којим би се поткрепиле одређене доктрине, онда се прибегава цитирању учења светих отаца или пак апокрифних књига. Ево како гласи део текста из житија преп. Василија Новог, а у којем се казује да Свето писмо научава о опроштењу грехова кроз давање милостиње сиромашнима:

„Али људи, занети земаљским ништаријама, не маре за то, и сматрајући да је уживање свакодневно најједање и пијење, једу сваког дана несито и пију без страха Божијег. Њима је стомак уместо Бога, не помишљају на будући живот, нити се опомињу Светог Писма које говори: Тешко вама сити сад, јер ћете огладнети; тешко вама који се напијате сад, јер ћете ожеднети! (Лк. 6, 25). И они сматрају да је Свето Писмо бајка, и живе безбрижно и разуздано, пирују и веселе се сваки дан, као онај еванђелски богаташ. *Но они међу њима, који су милостиви и милосрдни, и чине добра ништима и убогима и невољнима, ти лако добијају од Бога опроштај грехова својих и пролазе митарства без муке, ради милостиње своје, **јер Свето Писмо каже: милостиња избавља од смрти, и очишћава сваки грех: они који чине милостињу и правду, испуниће се живота (Товит. 12, 9).*** Они пак који се не старају да милостињама очисте грехе своје, не могу избећи ова испитивања. Њих дограбљују тамнолики кнезови митарства.“¹

Дакле, поред заговарања потпуно небиблијске доктрине о добијању опроштења грехова кроз давање милостиње (опет спасење по заслугама!), о чему Библија у својим канонским књигама говори сасвим супротно, ава Јустин је и старозаветну апокрифну књигу Тобије (Товит) прогласио Светим писмом. Ова књига је настала у IV или III веку пре Христа и описује догађаје (?) који су се одиграли у оквиру једне породице Јевреја која је живела у расејању након пропасти северног Израилског царства у VIII веку старе ере. Речи које цитира ава Јустин, веровали или не, у изворном тексту изговара сам анђеоло Господњи по имену Рафаел (иначе у Библији непознат). Према ономе што учи Божија Реч, очигледно је да овај „анђеоло“, који саопштава поуку потпуно супротну Господњој науци, припада истој оној легији бестелесних духова који су се јавили и Григорију у сну (као и много раније Саулу), саопштивши му казаније о ваздушним митарствима којима они, наводно, господаре и на њима суде преминулим Христовим верницима. Апостол Павле јасно упозорава хришћане да нису све објаве које стижу са „оне стране“ пореклом божанске:

„И није чудо; јер и сам сатана узима вид светлог анђела.“²

Господ Исус Христос и апостоли никада нису цитирали нити указивали на поуке из Тобијине књиге, која уосталом, у давна времена, није ни била уврштена у канон старозаветних јеврејских књига (није се читала у синагогама)³ – што нам јасно указује на то да њене духовне поруке нису сматране веродостојним и богонадахнутим.

1 Трактат: Пут душе после смрти, о митарствима, манастир Ђелије 1995. год. Нагласак мој.

2 2. Коринћанима 11:14.

3 Види у: Библија „Кршћанске садашњости“, Zagreb, (rimokatolički prevod) iz 1983. god, uvodi i napomene – Stari zavjet, povijesne knjige, str. 1194.

Доказе који говоре у прилог мојој тврдњи да учење о загробној судбини људи, које се базира на догми о спасењу кроз добра дела, потиче (попут готово и свега осталог у учењу Источне цркве) од нечастивих преварљивих духова а не од Божијих светих анђела, доказаћу и у даљем наставку овог поглавља.

Парастоси (помени за мртве)

У оквиру култа умрлих, у Православљу су установљени и помени за мртве – звани парастоси, у народу познатији као даће. Ови помени за мртве, као што се да и претпоставити, такође нису утемељени на учењу Светог писма већ се у потпуности заснивају на предању – које је у овом случају, „узгред буди речено“, своје порекло довело из грчког многобожачког култа. Ево шта православни казују о важности одржавања парастоса:

„Друга времена посвећена искључиво молитви за покој душа упокојених хришћана јесу п а р а с т о с и, који се приређују обично **у трећи, девети, четрдесети дан по смрти**, о полугодишњици преминулих. (...) У народу су парастоси познати као „даће“. Приређују се тачно у одређено време за парастос. На то се нарочито пази. Не сме да се прекорачи ни један дан. То нарочито важи за даћу о четрдесетодневном парастосу, јер се тога дана, **по предању наше Свете Цркве**, у царству Божјем врши посебан суд над душом упокојенога, када душа добија привремену награду или казну, сходно вери и делима њеним као и молитвама наше Св. Цркве и нашим приносима за њено спасење од вечне осуде. То наш народ зна. Зато се четрдесетодневни парастос даје тачно четрдесетог дана од смрти покојника или који дан раније но, никако касније.“¹

Дакле, према учењу Источне цркве, трећи, девети и четрдесети дан након смрти су веома важни за душу упокојеног хришћанина! Ради што бољег спознања православног веровања о исходу душе и њеној судбини након телесне смрти (поред оног што смо већ проучили о ваздушним митарствима), навешћу подужи текст који о томе говори, а који потиче из списа св. Макарија Александријског, који је живео у IV веку после Христа. У тексту је описан одговор кога је св. Макарије добио од анђела Божијег, а у вези важности светоотачког предања о поменима за мртве трећег, деветог и четрдесетог дана по смрти:

„Једном Свети Макарије Александријски упита Анђеле који су га пратили по пустињи: „Пошто је од Светих Отаца предато да се у Цркви врши принос Богу за преминулог у трећи, девети и четрдесети дан, каква онда од тога бива корист по душу покојника?“ *Анђео одговори:* „Бог није допустио да ишта непотребно и некорисно бива у Његовој Цркви. Јер када у трећи дан бива у Цркви принос, онда душа умрлога добија од чувајућег је Анђела олакшање у тузи коју она осећа због разлучења са телом; добија зато што је за њу извршено у Цркви Божијој славословље и принос, те се у њој рађа блага нада. Јер у току два дана се дозвољава да заједно са Анђелима који

¹ Веронаука у кући, Београд 1991. год. стр. 98-99. Нагласак мој.

се налазе поред ње хода по земљи где хоће. Отуда душа која љуби тело (те-лољубива душа) лута понекад око куће у којој се растала са телом, понекад око гроба у коме је тело погребено; и тако проводи два дана као птица тражећи себи гнездо. Добродетељна пак душа хода по оним местима на којима је обично творила правду. У трећи дан Онај који је васкрсао из мртвих наређује да се свака хришћанска душа, по угледу на Његово васкрсење, узнесе на небеса ради поклоњења Богу свих. *Стога Црква има добар обичај вршити у трећи дан принос и молитву за душу.* После поклоњења Богу, Бог наређује да се покажу души разна и пријатна насеља Светих и лепота Раја. Све то разгледа душа шест дана, дивећи се и прослављајући Творца свега, Бога. А посматрајући све то, она се измењује и заборавља тугу коју је имала боравећи у телу. Али ако је крива за грехе она, при посматрању благослова Светих, почиње туговати и укоравати себе, говорећи: Тешко мени! колико сам се оништавила (оташтинила) у том свету! Заневши се задовољавањем пожуда, ја сам већи део живота провела у безбрижности, и нисам послужила Богу како треба, да бих се и ја могла удостојити ове благодати и славе. Тешко мени кукавној... А после разгледања у току шест дана свих радости Праведника, Анђели је поново узносе на поклоњење Богу. *Стога, добро чини Црква, вршећи у девети дан службе и принос за усопшег.* После другог поклоњења, Владика (Господ) свих наређује одвести душу у пакао и показати јој сва тамошња места мучења, разна одељења пакла, и разноврсна мучења нечестивих, у којима налазе се душе грешника непрестано кукају и шкргућу зубима. По овим разним местима мука душа се носи тридесет дана, дршћући, да и сама не буде осуђена на затвор у њима. У четрдесети дан душа се опет узноси на поклоњење Богу; и тада већ Судија одређује души место које одговара њој према њеним делима. *Стога Црква поступа правилно, чинећи у четрдесети дан помен за преминуле.*¹

Оно што из наведеног текста можемо да научимо не само да се противи библијском извештају о загробној судбини људи, већ се, чини се, не слаже ни са учењем о ваздушним митарствима о којима смо говорили малочас. Наиме, према свему раније поменутом, крштена душа након смрти недељама путује према рају земљином атмосфером у којој су смештене демонске царинарнице, без помена било каквих поклоњења у трећи и девети дан пред Божијим престолом. Сада, са друге стране, из „анђеоског откривења“ кога се удостојио да прими свети Макарије, сазнајемо да душа два дана може да лута слободно по земљи, потом је анђели шест дана проводе кроз рај а потом читавих тридесет кроз пакао, док се при свему томе митарства уопште не помињу! Оно што бисмо, наравно, требали да знамо јесте да ово учење које сазнајемо од св. Макарија, а које је он добио од анђела (као одговор на питање о сврсисходности обичаја помена за мртве у трећи, девети и четрдесети дан по смрти), потиче из IV века а оно о митарствима из X века после Христа. Сходно томе, св. Макарије није ни могао да пише о митарствима када о њима ништа није знао, јер је то учење уведено у православно веро-

1 Трактат: Пут душе после смрти, о митарствима, (Реч о исходу душе праведних и грешних), манастир Ђелије 1995. год. Нагласак мој.

вање тек шест векова након његове смрти. Оно што је, дакле, њега интересовало јесте због чега се помени за мртве одржавају баш тим, малочас поменим данима. Какав је био анђеоски одговор – већ смо видели. Међутим, уколико овакво саопштење „више силе“ занемаримо, и одговор потражимо у реалнијим, земаљским (историјским) изворима, доћи ћемо до сасвим другачијих података. Најпре ћемо се подсетити изјаве руског православног богослова, протојереја Александра Шмемана, коју смо навели и у поглављу о Божићу (поглавље бр. 7), а која гласи овако:

„Главни метод којим се Црква служила да би незнабошца преобрати-ла у хришћанство био је метод сублимисања и **преображавања самих паганских веровања**: Црква је пречишћавала неке паганске обичаје и **испуњавала их хришћанским смислом и садржајем**.“¹

Прочитаћемо сада какви су и чији то пагански обичаји били преображени и испуњени хришћанским смислом. Одговор на ово питање нам даје православни историчар Јевсевије Поповић:

„Исто тако и обичај беше, држати богослужење за душе умрлих (задушнице) са принашањем евхаристичне жртве, ако је могуће било у близини гроба, и гозбе љубави за душе умрлих (агапе за душе, даће), *нарочито трећег, седмог или деветог, тридесетог или четрдесетог дана*, и особито на годишњицу смрти или погребња; при чему су седми, тридесети и годишњи дан изабрани као крајњи термини седмице, месеца и године после смрти или погребња, а трећи, девети и четрдесети дан изабрани су **можда** са обзиром на то, што је Христос трећег дана ускрсао из мртвих, четрдесетог дана после тога се узнео на небо, а девети дан је трипут трећи, потенцирано трећи дан; **но већ и незнабожачки Грци су приносили жртве за своје мртве трећег, деветог и тридесетог дана** и на годишњици смрти.“²

Претходне наводе, о томе да су хришћани држали обичаје који су поседовали зачуђујућу сличност са оним паганским, потврђује и А. G. Hamman у својој књизи „Рим и први хришћани“:

„Као и њихови земљаци, **верници у Грчкој славе кармине трећег, деветог и четрдесетог дана после смрти**. У Риму се погребни обреди завршавају деветог дана – после гозбе на коју се окупе рођаци и пријатељи. (...) Као и пагани, хришћани приређују гозбе у част покојника, које се зову *refrigeria* (окрепљење).“³

Пошто смо сазнали да су и обичаји незнабожачких Грка прописивали помен за душе умрлих у трећи, девети и четрдесети дан након смрти, није ли много логичније претпоставити да је и овај обичај од стране „Цркве“ прихваћен тако што му је придодано хришћанско значење, него веровати у његово божанско устројство које су, тобож, анђели обзнанили св. Макарију? Јасно је, наиме, да учење о оваквим поменима нигде у Библији не можемо да пронађемо, па чак ни у најмањим траговима! А оно што је очигледно јесте

1 Божић, спец. додатак листу Данас, јануар 2002. год. стр. 6. Нагласак мој. Текст из књиге А. Шмемана: Тајне празника.

2 Општа црквена историја, том први, стр. 437. Нагласак мој.

3 Рим и први хришћани, Београд 1998. год. стр. 178. Нагласак мој.

и то да се предање о посебном значају четрдесетог дана загробног живота по душу покојника сачувало и даље кроз векове (након христијанизирања тог паганског веровања), тако да је било присутно у веровању средњовековне цркве и у време св. Василија Новог и његових ученика. Зато је и душа преп. Теодоре, након што је прошла кроз сва митарства, а потом била проведена и кроз паклене рејоне, могла да саопшти Григорију у сну да је била упокојена у рају четрдесетог дана по смрти – у време када је св. Василије за њу вршио помен на земљи.¹

Но, да асимилација незнабожачких обичаја од стране неких хришћанских цркава и покрета и њихово облачење у хришћанско рухо (зарад „претобраћања“ пагана) није био само древни обичај, већ да се одвија и данас, доказаће нам и следећи навод из дела које је приредио Роман Миз:

„Становништво целог низа земаља Централне Африке, које је на почетку XX века било монолитно политеистичко, сада исповеда хришћанство или припада такозваним „новим афричким покретима“ – синкретистичким творевинама које успешно повезују елементе хришћанства с традиционалним племенским религијама. У Кини чак врло површне и недовољне статистике сведоче о присутности десетака милиона хришћана. Наставља се пораст заинтересованости за хришћанство у земљама Северно – Источне Азије. Насупрот томе „хришћански бастиони“ у Европи на крају столећа не изгледају нимало непобедиви. (...) „Деевропеизација“ хришћанства је не само географски процес већ и, можда чак и у већој мери – социокултурни. (...) Не ради се само о обредној специфичности, сакралној архитектури, богоштовним разликама, већ и о доктриналним питањима која задиру у саму суштину хришћанске верске науке. Рецимо, у Јапану је католичка миса већ попримила праксу да се за покојне служи на прву, трећу, седму, тринаесту и тридесет трећу годишњицу смрти – управо тако како је то у будизму.“²

У складу са малочас спознатом чињеницом о томе да ни митарства а ни поклоњења пред Богом од стране душе у трећи, девети и четрдесети дан по смрти особе заправо не постоје, те да су црквени помени у ове дане у потпуности беспотребни, у последњој целини овог поглавља ћемо се позабавити прегледом још неких веома интересантних виђења, снова и посмртних искустава православних верника. Њиховим ишчитавањем и разматрањем ставићемо тачку на тврдњу коју сам изнео још на самом почетку поглавља,

1 Ево како гласи овај текст у целини: „Затим ме изведоше отуда (из пакла; прим. И. С.) и доведоше у ову обитељ преподобног оца нашег Василија, коју видиш, и упокојише ме овде, рекавши ми: Сада преподобни Василије врши помен за тебе. – И мени би јасно, да сам у ово место дошла за четрдесет дана по разлучењу мом од тела. (...) У четрдесети дан по разлучењу душе од тела, **по учењу цркве**, завршава се хођење душе по митарствима, изриче јој се временски суд, привремена пресуда, после чега се она настањује или у месту весеља, или у месту мучења, где и борави до Другог доласка Господњег на земљу и коначног Суда сина Божјег над људима.“ Трактат: Пут душе после смрти, о митарствима, манастир Ђелије 1995. год. Нагласак мој.

2 Роман Миз, Хришћанство на прагу трећег миленијума, Нови Сад, 2000. год. стр. 17-18. Нагласак мој.

а која гласи да је учење Источне цркве о загробном животу у потпуности небиблијско (или, још боље речено: противбиблијско).

Остала виђења и сновиђења

Сви примери које ћу навести у даљем тексту заснивају се искључиво на сновима, визијама (виђењима) и другим „откривењима“ које су добили православни верници (како светитељи – монаси, тако и мирјани (световни људи). Сва ова откривења спадају, заједно са учењем светих отаца, одлукама Васељенских сабора и осталим правилима за верски живот, у такозвано свето предање (барем према речима св. владике Николаја које сам навео у првом поглављу ове књиге). У прилог свих њих се не може навести нити један текст из Светога писма. Са друге стране, врло ћемо лако препознати да су многа казивања управо крајње супротстављена ономе што је у Писму објављено.

Анђeosке грешке и усмрћивање погрешних особа

Према веровању православних, током читаве историје хришћанске Цркве дешавале су се неке ствари које су заиста зачуђујуће. Ради се о томе да су анђeosка бића испољавала своје несавршенство и непотпуно разумевање Господњих заповести, те су неретко били у прилици да исправљају последице својих сагрешења. Ево неколико приповести у чију нас божанску истинитост жели да убеди владика Николај Велимировић, а које говоре о искуству верника који су грешкама анђела били усмрћени:

„Године 1910, у околини Пожаревца одиграо се знаменит догађај, који сведочи о постојању душе. Тамо има село у околини, Мали Црнић, и село звано Кула. У лето те, 1910. године, боловао је у Малом Црнићу човек по имену Стеван. Боловао и умро. Мртав био 24 сата, и понели су да га сахране. Рака је била ископана. Пратња је била велика. Жене су кукале, по обичају. Кад су дошли близу гробља, наилазећи поред неке ограде, мртав Стеван се потресе, као да је жив. Присутни се поплашише и разбегоше. Стеван устане са носила и врати се својој кући. Питали су га шта је са њим било, и да ли је заиста био умро. И Стеван је објаснио:

Да је заиста био умро; да је његова душа ишла по ономе свету; да је стигао на једно место где му је забрањен пролаз; да је чуо неког старешину како каже: „Није Стеван из Црнића, него Стеван из Куле.“ И моја се душа вратила и стигла моје тело пре уласка у гробље.“⁴¹

„У влашком селу Магареву код Битоља, налази се омањи човек, по имену Коста, око 60 година. Кад му је било око 30 година, био је болестан, и умро је. Био је мртав 24 сата. Кад је умро, дошла су 3 ангела, и водили су га кроз ваздушну сферу. Изађе му, на једном месту, сатана у сусрет, и рече му „оди, душо, да пијеш, воде, жедна си.“ – Коста му одговори: „Бежи од мене, сото-

1 Свети владика Николај Велимировић, Да ли душа постоји, Светило, стр. 20-21. Нагласак мој.

но! Ја сам 3 године постио тримир за мога Господа Исуса Христа“, и сагнем се да узмем камен да га гађам. Онда је отишао даље, прешао је мост, и ушао у Рај. Тамо је целивао Христа у десну руку. „Добро дошла, душо моја!“ рекао је Христос. Коста вели да је сав суд предат Христу. Но Христос рече ангелима! „*Погрешили сте, што сте довели овог човека. Требали сте довести другог Косту из истог села.*“¹

„Код Трстеника, у селу Богдању, ноћу, између 10. и 11. децембра по црквеном календару, 1929. године, догодио се ретко славан догађај:

Ковач из Богдања, Михаило Авакумовић, устаде око пола ноћи да обиђе мало своју ковачницу. Ноћ необично тиха. Сат на цркви у Трстенику избијаше дванајест. Врати се Михаило у своју собу. Његова домаћица баш тада устаде да врши неки посао који је био потребан. Кад Михаило заспи, дође неки младић тако од 18 година; необична изгледа и светао у лицу, и рече му: „*Мико, хајде, дошао је час! Господ је наредио.*“ Михаило одмах пође за тим младићем, који му беше увек са десне стране. Стигну тако до једне простране ливаде. Трава необично лепа, и не могу очи да је се нагледају. На једном месту показаше се три пута. Средњи веома украшен ситним камичцима. Леви пут није тако изгледан. Мене пратилац поведе средњим путем, и би ми веома мило.

Стигосмо, путујући према истоку, код једног великог дрвета. Видим на истоку, рађа се сунце необичне величине. Под дрветом има астал, и ту седи човек необична изгледа. Могао је имати тако до 32 године. Коса му дугачка, и једнака при крају. Лице светло, и као нека мудрост да сија из њега. Па ће рећи моме пратиоцу: „*Зашто си довео тога човека?*“ Пратилац одговори да је наредио Господ. Онда онај човек отвори једну необично велику књигу, која стајаше на асталу пред њим. И нађе тамо записано моје име, па рече: „*Није требао да дође Михаило. Михаило има да живи на земљи 86 година, и без страдања да умре. Господу треба да предстане, у подне, Коста Ивановић из Страгара. Одмах Михаила врати на своје место.*“²

Као што смо видели, анђели приликом извршавања Божијих заповести могу и да погреше. Некада се грешка односи на то да доведу душу човека истог имена и из истог села, али различитог презимена. Са друге стране, анђели некада промаше и за читаво село, па доведу неког са истим именом – али из другог места. А понекад се деси, о несреће, да не само да погреше које је село у питању већ и име и презиме човека чију душу треба да доведу у рај.

Можемо са слободом да се запитамо шта би се, рецимо, десило да су анђели погрешили у случају објаве рођења Јована Крститеља свештенику Захарији – па да су уместо њему – јавили ту вест неком другом? Или, шта би се десило да је анђеоло Гаврило уместо девици Марији отишао са најавом рођења Спаситеља некој другој женској особи са посве различитим именом, и то у сасвим други град а не у Назарет? Шта би се догодило да су анђели објавили рођење Христа, али не пастирима из Витлејема већ чуварима

¹ Наведено дело, стр. 22-23. Нагласак мој.

² Исто, стр. 13-14. Нагласак мој.

свиња из земље Гадаринске? Или пак да су рекли да је Спаситељ рођен у Витфаги или Витанији а не у Витлејему?

Иако анђеоска бића не поседују оно савршенство које поседује сам Бог, Писмо ни једном једином речју не дозвољава ни најмању могућност да су напред описани догађаји о којима нам приповеда Православље и најмање могући. У Библији није описан ниједан случај да је било који анђео погрешно схватио Божију наредбу и погрешно обавио свој посао. Божија Реч додуше много говори о анђелима који су сагрешили (пали анђели - сотонини демони), а који доводе људе у стање сваковрсне обмане а поготово религијске. Стога, када добро сагледамо напред описане назови догађаје и искуства за кратко преминулих (па између осталих и изјаву да ће они који не посте и непонизни су да бораве у паклу 40 година (а шта после?), а такође и то да је Коста из Магарева од поменутог искуства почео да види звезде дању а ђавола у сумрак када тражи кога да превари¹) онда све ове догађаје можемо много пре да повежемо са окултном оностраношћу него са духовношћу која долази од Бога.

Колико су ова и њима слична искуства неподударна са оним што стоји записано у Писму, утврдићемо још више за који тренутак.

Виђења рајског живота и паклених мука грешника

Према владики Николају, тј. његовим саговорницима чија је посмртна искуства описао, живот душе после смрти је умногоме различит од онога каквим је приказан у Библији. Ево шта је, између осталог, у рају видела 1922. године девојка Милка Чаировић из села Борча код Крагујевца:

„И мени се просветише очи те могах видети ко мене води: то су биле две девојке у белим хаљинама. Најћосмо код једног четвртастог стола, и на столу три отворене књиге. *И кључ велики стоји крај књига*. Старац један стајао поред стола, у лику свештеника. Ја приђох, поклоних му се, и целивах га у руку. Рече ми он: „Жива била Милка! *Ја сам св. Петар*. Прођи и види како је у Рају Божјем“. А ја помислих у себи: како ћу ја да идем међу онај свет онако лепо обучен! Кад ја тако помислих да сам недостојна, а оно се обрте велико огледало преда мном. Видим у огледалу да је на мени бела свила, и само шушти, као и на оном народу многоме. Онда продужих пут, и баш тада чују се *звона црквена*. Онај безбројан свет, све девојке у свили, кренуше на богомољу. Све три по три. Ништа оне девојке не говоре, само ме погледају. Једна ме од њих познаде, и рече ми: „Ево Милке, што сваке недеље иде у цркву“. Ја погледах и познадох је. То је била моја другарица, по имену Милуника Јовановић, ученица VII разреда гимназије, а умрла је пре пет година. Идосмо тако, док стигосмо до једног дрвета на коме има три врсте лишћа: златно, зелено и црно. Објасни ми о томе дрвету моја водитељка са леве стране: „*То је дрво на сред Раја Божјег, и зове се дрво живота*. Од њега свет постаје. *Златно лишће представља угоднике Божје на земљи. Зелено лишће представља средње побожне људе. А црно лишће означаје несретне*

¹ Види у: Исто, стр. 23.

људе који псују Бога“ . Прођосмо поред дрвета живота и наиђосмо на стари народ, седи за асталима. Обучени у кадифу, зелену и кавену. Све бруји од њиховог разговора. Пред њима стоји свега и свачега: разна јела и пића. Ја помислих у себи: зашто онај народ не једе кад има свега и свачега. А моја водитељка осети моју помисао, па ми рече: „*Овај народ само три пута у години једе, на Божић, на Васкрс, и на свете Тројице.*“ Прођосмо дубоко поред тих столова, кад ја познадох моје мајке мајку, која је била умрла пре два месеца. Име јој је Живана. Погледа ме, познаде ме, и рече: „Ево ћерке моје Милке!“ **Видех око ње неки појас а она рече: Овај појас носим и тражим Максима. Он је сахрањен без појаса.**“ У ствари, на земљи, тако је и било. *Мајка моје мајке увек је жалила што је човека распојасана спремила на онај свет.*¹

Након виђења раја (а у њему богомоља, црквених звона, дрвета живота са разнобојним лишћем као и своје баке која већ два месеца тражи свог покојног мужа носећи му каиш од панталона – јер га је без њега у гроб оправила), свети Петар је послао Милку да види како је у паклу. Уз то, дао јој је и новац да би могла да плати демонима улазак и излазак из њега ако случајно не би хтели да је пусте:

„И опет дођосмо код Светог Петра, и он ми рече: „О Милка јеси ли видела како је у Рају Божијем? А видиш ли ове књиге? Ова прва књига са златним словима значи ко је записао за манастир и дао. А ово где су црна слова, то је писаније, које су записали за манастир па нису дали. Овде је црним словима записано шта је твој деда обећао за манастир Враћевшницу, па није дао. – Ова друга књига, књига је живота, и ту су записани који су у Рају Божјем. Ова трећа књига, књига је мртвих, јер они који су у паклу, пред Богом су мртви. **Ове паре овде твоје су милостиње које си давала црквама и манастирима. Сад иди да видиш како је у паклу. Ево ти од ових твојих пара, па плати ако не хтедну да те пусте.**“ И ја узех од тих пара. Поклоних се, пољубих Светог Петра у руку и он ми рече: „Збогом Милка! Па кажи тамо како је овамо.“ (...) Дођосмо до **два црна звера**, мора између њих да се прође. Ја са страхом наиђох туда. А водитељка ми објасни: „Не бој се! само ко је грешан, они узимају и бацају у пакао.“ И прођосмо између њих. И не погледаше нас. Наиђосмо на једну пећину, врата се само отворише, и једна жена изађе отуда. И рече: „Ево Милке што сваке недеље иде у цркву.“ И ја је познадох да је из Брестовца жена Матије Урошевића, која је умрла пре 15 година, по имену Полка. Кад уђосмо на капију, видесмо једну жену на кревету, а испод кревета гори јој ватра. А Полка баца разна одела на њу, а то јој одело све гори. И рече ми Полка: „Ја сам Милка учила жене да не рађају децу, и Бог ме је казнио да гледам ову мученицу што је давила децу.“ Док и она жена што је на кревету рече ми: „О Милка, ја сам Стојка Арсенија Урошевића жена из Брестовца. Ја сам удавила 24 детета, све за кошуље и чарape, и у њима горим данас. И горећу до вијека, осуђена сам.“ *Показаше ми после једна врата, где се чује бура и вода, и кажу да су тамо воденичари и врачаре. Воденичари су криво мерили. А врачаре су учиниле*

¹ Да ли душа постоји, Светило, стр. 8-9. Нагласак мој.

да жене не могу да усире и узваре. **Воденичари носе камење воденичко, а врачаре носе чаброве.** Друга врата показаше нам. Тамо је велика кукњава, јер **бију** оне што кажу да нема Бога, и **псују** Бога. Трећа врата нам показаше. **Тамо се кува и ври смола.** Ту су рекоше велики грешници, **који су осуђени да се кувају у казану.** Унутра нисам улазила.¹

Мислим да ће сваки познавалац Светога писма приликом читања овог казивања „остати без текста“. Грешници који се кувају у казану у коме ври смола, воденичари који носе камење и врачаре које носе чаброве на ономе свету; то све много више личи на детаље из познатог домаћег филма „Сабирни центар“ него на истиниту божанску објаву. Можемо са слободом да се запитамо како ли пролазе данас они грешници који умиру након живота проведеног у савременом окружењу? Да ли можда таксисти, који су наплаћивали своје вожње скупље него што је то требало (по таксиметру) у паклу гурају своје аутомобиле јер су остали без горива? Или можда програмери који су писали „вирус-програме“ и на тај начин неовлашћено упадали у туђе рачунаре и чинили штету сада у паклу носе на својим леђима застареле тешке компјутерске мониторе? Или су можда атлетичари који су остваривали врхунске резултате уз помоћ допинга сада осуђени да трче „вечити маратон“? Сасвим је очигледно да овакав приказ пакла ни у чему не одговара библијској објави, али зато веома наликује старим средњевековним примитивним представама о загробном животу, у коме једино недостаје рогати и репати ђаво са копитама на ногама, који у рукама држи трокраке виле и лично потпаљује ватру испод малочас помињаног казана са узаврелом смолом! Но, да донекле „комичним“ детаљима из загробног живота ни овде није крај, доказује и податак који ће бити посебно интересантан за пољопривреднике (воћаре) и ботаничаре. Ево шта је „Господ“ објавио једном од српских сељака пре другог светског рата, Момиру Јаковљевићу из села Дубље код Врњачке Бање:

„Показа ми Господ како је стабло од јабуке у рају ниско. Рече ми да су јабуке на земљи због тога високе да се жене на њих не пењу. То је у вези са Евиним грехом.“²

Ето, сада знамо не само то да су јабуке у рају ниске, већ и због чега су на земљи, тобож, високе! Ипак, поставља се питање, због чега нису још мало вишље, јер жене ипак могу, и без пењања, да пруживши руку узберу њен плод (и тако, у складу са претходном поуком, понове чин којим је Ева сагрешила)!?! Иако владика Николај на крају свога излагања тврди да „ко име вере, и познаје верске знаке код верних, у ово не може посумњати“³, озбиљним проучаваоцима Светога писма остаје само да се чудом чуде и да се питају да ли је могуће да у овакве – напред описане ствари – може неко паметан да поверује?!

1 Наведено дело, стр. 11-12. Нагласак мој.

2 Исто, стр. 20.

3 На истом месту.

Остала чудесна виђења

За сам крај овог поглавља желео бих да, готово без икаквог мог коментара (који би у сваком случају био сувишан), наведем још два примера посмртних судбина људи. Оно што ћемо свакако запазити јесте да и ова казивања много више наликују на средњевековне представе о загробном животу, него на нешто што би заиста могло да дође од Бога. Оно што је свакако немогуће да се нађе у реалном царству мртвих јесу примери загробних живота људи о којима ћемо читати. То су примери везани за особе које су обешене наопачке и тако осуђене да висе годинама, као и оне који су везане за стуб између раја и пакла – а то све због нерешене утакмице између њихових добрих и лоших почињених дела. Оно о чему нас ови текстови поучавају, а за шта смо много пута до сада поуздано утврдили на основу Писма да је потпуно небиблијски, јесте спасење које се постиже сопственим заслугама тј. добрим делима:

„Један побожан војник био је на самрти па се повратио у живот. Он је испричао да је видео тамну реку, преко које је био мост. Сви који из овог живота прелазе у онај други треба да пређу преко тога моста. Праведници прелазе слободно, а грешници падају у мрачну и смрдљиву реку. На другој страни реке видела се зелена ливада, са мирисним цветовима и травом, са дивним становима, у којима су се видели људи, обучени у беле хаљине...

Близу ове страшне реке видео сам игумана Петра, умрлога пре 4 године, како окован виси стрмоглавце. На моје питање зашто тако страда, одговорио ми је: „Кад ми је било заповеђено да некога у манастиру казним због престапа, ја сам то чинио не толико да послушам заповест, колико по своме суровом и нечовечном карактеру. Зато се мучим овако“. (...)

На икони страшног суда Христовог види се један човек привезан за стуб, са лицем окренутим царству небеском. Таква слика на икони није плод маште него у основи има откривену истину. За време цара Лава живео је у Цариграду богат и славни муж, који је веома волео сиромаше, али је робовао блудној страсти чак и у старости. Деси му се да умре без покајања. О загробном стању његове душе почну да се споре епископ и патријарх Гермоген. Један од њих говорио је да се он делима милосрђа искупио од мука, а други је тврдио да је за улазак у рај потребна непорочност и духовна чистота. Он је у једноме грешнио и није се покајао. А Господ је рекао: „У чему затекнем, у томе ћу и судити“. Ради решења спора обратe се Богу. Патријарх препоручи свима монасима који су се подвизивали као затворници да се моле Богу да им открије судбину оног богаташа. Бог је услишио молитву својих слугу и једноме од њих, монаху – затворнику, откривено је где се овај богаташ налази и у каквом стању. Дозвавши патријарха, овај затворник је пред свима испричао следеће: „Прошле ноћи за време молитве Богу видео сам неискazаних блага, а лево огњено језеро, чији је пламен досезао до облака. Између раја и језера налазио се онај богаташ, привезан за стуб. Он је често погледао на рај, горко плакао и јечао. Видех како му приђе један светао анђео и рече му: „**Човече, зашто узалуд јечиш? Ради учињене**

милостиње избављен си од мука, али пошто се ниси оставио гадног блуда, зато си лишен раја. Јер нечист не може да види Бога.“¹

Закључак

Сматрам да се закључак, после проучавања православног веровања којег смо сагледали у овом делу књиге, сам по себи намеће. На сву жалост по богослове Источне цркве који верују у све раније наведено, њихово учење не само да нема подршку Светог писма, већ готово у свему од њега одступа. Насупрот свим сујеверјима, празноверјима и оностраним (окултним) објавама која постоје у оквиру учења „једине свете и апостолске Цркве“ еванђеоски хришћани верују само у оно што као учење произилази из Божије Речи.

Верујем да је још једном, по ко зна који пут, мојим читаоцима морало да постане јасно због чега се из хришћанског веровања морају избацити све појединости из учења каснијих црквених ауторитета - а која на веома погрешан начин „допуњавају“ јасно откривење Књиге над књигама.

---

¹ Најбољи васпитач, стр. 342-343. Нагласак мој.